KÜLLİYE

ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

Ahmed Meâbî'nin Tasavvufî-Alegorik Tercümesi: Terceme-i Ezhârü'l-Akdesiyye

Sufistic Translation of Ahmed Meabi: Terceme-i Ezharu'l-Akdesiyye

Yazarlar / Authors

Mustafa Yasin BAŞÇETİN* & Yunus Emre UZUN**

Giriş

GENEL anlamda bir dildeki eseri başka bir dile aktarmak olarak tanımlayabileceğimiz "tercüme", Arapça "terceme" kelimesinden gelmektedir. Sözlüklerde *"Cîm'in kesriyle de lûgat olup zammıyla galattır. Bir lisânı dîger lisân ile beyân ve bir lisândan dîger bir lisâna çevirme"* açıklamaları yer almaktadır (Sâmî 2007: 395; Nâcî 2006: 228). "Tarih boyunca belli dönemlerde artan tercüme faaliyetleri toplumlar arası etkileşimin, kültür, bilgi ve fikir alışverişinin önemli vesileleri olmuştur. Bu yönüyle tercüme faaliyetleri bilgi ve kültür akışının yönünü de belirlemiş olmaktadır. Tarihte en yoğun

* Arş. Gör. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ankara / Türkiye, e-mail: mybascetin@ybu.edu.tr.
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-1771-0223.
** Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Ankara / Türkiye, e-mail: yunusemreuzun10@gmail.com
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-2514-4169.
Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz / To cite this article (APA):
Başçetin, Mustafa Yasin-Uzun, Yunus Emre (2020). "Ahmed Meâbî'nin Tasavvufî-Alegorik Tercümesi: Terceme-i Ezhârü'l-Akdesiyye". *Külliye*, 1 (1): 43-77.

Makale Bilgisi / *Article Information*

Geliş / *Received*	**Kabul** / *Accepted*	**Türü** / *Type*	**Sayfa** / *Page*
28 Ocak 2020	**10 Mart 2020**	**Araştırma Makalesi**	**43-77**
28 January 2020	*10 March 2020*	*Research Article*	

tercüme hareketlerinin IX. yüzyılda Irak'ta, Abbasîler döneminde başladığı görülür. Özellikle Bağdat'ta kurulan "beytü'l-hikme" adlı, tercüme faaliyetlerinin yapıldığı merkezlerde bu çalışmalar büyük bir hız kazanmıştır. İslâmiyet öncesinde Türklerde tercüme faaliyeti ise, VIII.-IX. asırlarda bazı Türk topluluklarının Budizm ve Maniheizm gibi dinlerin kutsal metinlerine dair yapılan tercümelerle başladığı görülür. İslâmiyet'le birlikte Türkler; İslâmiyet'e dair bilgileri öğrenme ihtiyacı duyduklarından, bu eserlerin yazıldığı dil olan Arapçaya yönelerek İslâm dininin ana kaynağı olan Kurân-ı Kerîm'i anlamak için Türkçeye tercüme etmeye başlamışlardır. Bununla birlikte Fâtiha, Yâsin, Tebâreke ve İhlâs gibi bazı sûrelerin tefsiri de yapılmıştır. Dîvân Edebiyatı'nda İran şairlerinin kullandığı bir takım hikâye konularının yeniden işlenmesi, aynı konuların farklı bir görüş ve rûhla ele alınması gelenek hâlini almıştır (Sucu, 2006: 126-131). Bu dönemde özellikle İran sahasında kaleme alınmış mesnevîlere yazılmış tercümelerin sayısının son derece fazla olduğu bilinmektedir. Nizâmî Gencevî (ö. 611/1214 [?]), Emir Hüsrev-i Dihlevî (ö. 725/1325), Molla Câmî (ö. 898/1492) gibi İranlı meşhur şâirlerin eserlerine çok sayıda tercüme ve uyarlama kaleme alınmıştır. Öte yandan bu dönemde tercüme faaliyetlerinin daha çok dinî-tasavvufî eserler etrafında gelişmiş olduğu görülür. Ahmed Meâbî'nin eseri de dinî-tasavvufî eserlere yazılan tercümeler altında değerlendirilebilir.

1. Mütercim: Ahmed Meâbî (ö. h. 1213/m.1798)

Ahmed Meâbî Efendi kendini *Terceme-i Ezhârü'l-Akdesiyye*'de, âciz fakir kul ve hizmetkâr, sâlihlerin meclislerinin tozu, Hâcı Yakub Giridî'nin oğlu Muhammed oğlu Ahmed Meâbî olarak takdim eder [13b]. Vefâtından 20 sene sonra Nûri Osman Hanyevî tarafından kaleme alınan *Tezkire-i Şuarâ-yı Cezîre-i Girîd* adlı tezkireye göre Lağımcıbaşızâde Şeyh Hacı Ahmed Meâb olarak bilinen Ahmed Meâbî'nin farklı kaynaklarda İstanbullu olduğu ifade edilse de *Osmanlı Müellifleri*'ne göre Girit'in Kandiye şehrinde doğmuştur. Daha sonra Medîne-i Münevvere'ye giderek Halvetîliğin şubelerinden Sümmâniye kolunun kurucusu Muhammed Sümmânî Medenî'den halifelik alıp (Mehmet Tâhir 2000: 37) geri döndüğünde Kandiye'de postnişîn olmuştur. Kaynaklarda h. 1213 (m. 1798) yılında vebadan vefat ettiği bilgisi verilir. Mezarı ise Kandiye'de bulunmaktadır (Kurtoğlu 2019: 75).

Eserleri

Ahmed Meâbî'nin tespit edilen 3'ü Türkçe 1'i ise Arapça olmak üzere 4 eseri bulunmaktadır. Bu eserleri şöyledir:

Dîvân: 144 manzumenin yer aldığı 38 varaklık mürettep *Dîvân*'ının tek nüshası İstanbul Millet Kütüphânesi, Ali Emîrî Koleksiyonu, Müteferrik Bölümünde *AEMtf0824/02* numaralı demirbaşta yer almaktadır.

Musaffâ: 24 bâbdan oluşan ve her bâbın da kendi içerisinde 24 fasla ayrıldığı tasavvufî bir mesnevî olan bu eser Muhammediyye türünde kaleme alınmış olup eserin sonunda yer alan *Musaffâ'nın hitâmına dedi mülhem bunu târih/İlâhî Rabbenâ heyyi lenâ emreke rüşden* beytinden h. 1211 (m.1796)'de tamamlandığı anlaşılmaktadır (Mehmet Tâhir 2000: 37).

Hazarâtü'l-Hams Risâlesi: Hüseyin b. Mefer b. Şemsü'l-Belhî'nin *Musannefât*'ına dair Arapça olarak kaleme alınmış 18 varaklık mensûr bir şerh risâlesi olan eser h. 1203 (m. 1788)'te tamamlanmış olup eser üzerine H. Mahmut Yücer tarafından yüksek lisans tezi yapılmıştır (Yücer 1996: 37). Eserin bilinen tek nüshası Süleymaniye Kütüphanesi Bağdatlı Vehbî 2068/2 numara 47a-65b varakları arasında yer almaktadır.

Terceme-i Ezhârü'l-Akdesiyye: Osmanlı dönemi tercüme geleneğinde; ele alınan eserin tamamını tercüme etme yönteminin yanı sıra sadece bir kısmının tercüme edildiği de görülür. Ahmed Meâbî tarafından bu anlayışa uygun olarak kaleme alınan *Terceme-i Ezhârü'l-Akdesiyye* isimli eser de Muhammed b. Ömer el-Mavsılî'nin *el-Ezhârü'l-Akdesiyye fi'l-Ulûmi'l-İlâhiye* isimli tasavvufî mahiyetteki eserinin on altıncı kısmına dair kaleme alınmış 13 varaklık (55b-67b) mensûr bir tercümesidir. Bu eserden sadece Selami Şimşek 2007 yılında kaleme aldığı "Girit'te Tarikatler ve Tekkeler" isimli makalesinde ismen bahsetmiştir (Şimşek 2007: 12). Elimizdeki bilgilere ve yapmış olduğumuz katalog taramalarına göre *el-Ezhârü'l-Akdesiyye fi'l-Ulûmi'l-İlâhiye* isimli eserin edebiyatımızda başka bir tercümesi tespit edilememiştir. Aşağıda yer alan kısımda tercümesi yapılan eserin müellifi hakkında elde ettiğimiz bilgiler verilmiştir.

2. Müellif: Muhammed el-Ömerî (ö. h. 1215/m. 1800)

Arap âlim, fâzıl, şâir ve edibi Muhammed el-Ömerî (ö. h. 1215/m. 1800)'nin hayatı hakkında Arapça biyografik kaynaklarda sınırlı bilgi mevcuttur. Bu kaynaklara göre Musullu olan Muhammed el-Ömerî'nin tam künyesi *"Şeyh Muhammed bin Ahmed bin Ali el-Ömerî el-Mavsılî"*dir. Müellifin çalışmaya konu edilen ve Ahmed Meâbî tarafından tercümesi yapılmış olan *El-Ezhârü'l-Akdesiyye fi-Ulûmi'l-İlâhiyye* isimli eseri tasavvufî mensûr bir risâledir. Eser Süleymaniye Kütüphanesi, Bağdatlı Vehbî, 00268/297.08 numarada 75-85 varaklar arasında yer almaktadır. Ayrıca *Kuvvetü'l-Âşıkîn, Tuhfetü's-Safâ fî-Mükâtebeti Ehli'l-Vefâ, Ezhârü'l-Müminîn min-Kelâmi Seyyidi'l-Murselîn, Enîsü's-Sâhih ve'l-Celîsü's-Sâlih* ve *Dîvânu Şi'r-i Kebîr* isimli tasavvufî eserleri de bulunmaktadır (Emîn 1971: 53; Kehhâle 1993: 85; Zîrekli 2002: 16). Ahmed Meâbî Efendi ise tercümede eserin müellifinden âriflerin kutbu, evliyânın önderi, şeyhim, azizim Muhammed el-Ömerî ifadeleriyle bahsetmektedir [13b].

Nüsha Tavsifi

Çalışmamızın konusu olan *Terceme-i Ezhârü'l-Akdesiyye* adlı risalenin sonunda Ahmed Meâbî Efendi tarafından, Hicrî 1202 senesinde, Mekke-i Mükerreme'de, Bâb-ı Cedîd'de ve Süleymânî mahallesinde yazıldığı ifade edilmekle birlikte yazmanın unvan [1a] sayfasında "sene 1205" (m. 1790) tarihi yer almaktadır [13b]. Bilinen tek nüshası Süleymâniye Kütüphânesi Giresun Yazmaları, nr. 3629'da yer alan eserin konusu kelâm olarak kaydedilmiştir. Nüshanın kâğıdı beyaz, filigranlı ve 210x145-165x95 mm ebatlarındadır. Sırtı ve kenarları meşin, ebrû kâğıt kaplı ve mıklepli bir cilt içindedir. 19 satırlık sayfalardan oluşan ve tâlik hattıyla harekesiz olarak kaleme alınmış bu nüshanın mürekkep rengi siyah olup sayfalarda takip kelimesi yer almaktadır. Metin içerisinde yer alan beyitler ise kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

Çeviriyazıya Aktarımda Dikkat Edilen Hususlar

Metnin yazımında "Times Turkish Transcription" fontu; genel olarak İsmail Ünver'in "*Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler*" (Ünver, 1993: 51-89 tarih: sf) adlı makalesindeki ilmî çevriyazı teklifleri benimsenmiştir. Elimizdeki nüshada geçen Arapça kısımlar transkribe edildikten sonra dipnota tercümeleri verilerek tespit edilen asıl kaynakları verilmiştir. Kaynakları tespit edilemeyenlerin ise sadece tercümeleri verilmekle yetinilmiştir. Metinde geçen özel isimlerin ilk harfleri büyük yazılmakla birlikte transkripsiyonlu metinde TDK tarafından belirlenen noktalama hususiyetlerine uyulmuştur. Yazma metinde düzlük yuvarlık açısından tutarsızlık görülen bildirme, ilgi hâli ve geçmiş zaman sıfat-fiil ekleri metnin tamamında "-dur/-dür", "-uŋ/-üŋ", "-duk/-dük" şeklinde yuvarlak ünlüler kullanılarak transkribe edilmiştir. Bunun yanı sıra belirtme hâli eki yazılmamış olan kelimelere bu ekler köşeli parantezle eklenmiştir.

3. *Terceme-i Ezhârü'l-Akdesiyye*'nin Muhtevâsı

Ahmed Meâbî Efendi, *Terceme-i Ezhârü'l-Akdesiyye*'nin sebeb-i telif kısmında eserin tamamını tercüme etmeye vakti olmadığından, kitabın Arapça olması ve bu sebeple de herkesin ondan istifade edememesinden dolayı içerisinde beğendiğini ifade ettiği on altıncı kısmı h. 1202 senesinin Cemâziye'l-Evvel ayının onuncu gününde (15 Ocak 1791) 13 varaktan müteşekkil bir risale olarak Türkçeye tercüme ettiğini ifade etmiştir [13b].

Tasavvufî mahiyetteki bu eserin altıncı kısmında rûh ve beden ilişkisi sembolik anlatımla ele alınmaktadır. İnsanın yaratılışı, iyi-kötü hasletlerin kişileştirilmek suretiyle savaşları âyet ve hadîslerden deliller sunularak tasavvufî çerçevede ele alınmıştır. Dîvân Edebiyatı'nda daha önce bu tür beden unsurlarının rûh unsurlarıyla birlikte kişileştirilerek ele alındığı eserlerin yazıldığı görülmektedir. Örneğin Yunus Emre (ö. 720/1320 [?])'nin *Risaletü'n-Nushiyye*sinde "akıl, nefs, kanâat, kibir, gazab, alçaklık, buhûl" gibi vasıf ve

huylar kişileştirilmiş ve akıl ile nefis askerlerinin vücûd şehrindeki savaşı ele alınmıştır (Tatçı, 1991). Fuzûlî (ö. 963/1556)'nin *Sıhhat ü Maraz* adlı tasavvufî mahiyetteki eserinde rûh ve beden ilişkisi sembolik olarak anlatılır. Kahramanları hüsn, aşk, rûh, kan, safra, balgam, sevdâ, mizaç, sıhhat, dimağ, maraz ve perhiz olan eserde dervişin, sülûkta ilerleyerek fenâfillâha erişebilmesi için neler yapması gerektiği işlenmektedir (Karahan 1996: 254). Fuzûlî'nin rûh ve beden sembolizasyonunu işlediği *Sıhhat ü Maraz*, bu tarzdaki eserlerin en önemlilerinden biridir, denilebilir. Rûh ve beden ilişkisinin sembolik unsurlarla kişileştirilerek ele alındığı eserlerden bir diğeri de Hüsn ü Dil adlı mesnevîlerdir. Klasik Türk Edebiyatı içerisinde Fettâhî (ö. 852/1448 [?]), Lami'î (ö. 938/1532), Âhî (ö. 923/1517), Muhyî-i Gülşenî (ö. 1017/1608'den sonra) gibi şâirler tarafından kaleme alınan Hüsn ü Dil mesnevîlerinde kişileştirilmiş unsurlar ve sembolik kavramlar arasındaki çatışmaya şahit olunmaktadır. Tıpkı *Terceme-i Ezhârü'l- Akdesiyye*'de olduğu gibi Muhyî'nin *Hüsn ü Dil* adlı eserinde bir tarafta, Aşk, Hüsn, Mihr, Vefâ, Tebessüm gibi karakterlerle; diğer taraftaysa Akl, Dil, Nefs, Vesvâs gibi karakterlerle karşılaşırız. *Hüsn ü Dil*'deki anlatıma göre ilk sıradakiler olumlu, ikinci sıradakiler olumsuz karakterlerdir. Bir yandan Akl, Nefs, Vehm diğer yandan Hüsn, Aşk, Mihr gibi karakterler beden şehrini ele geçirmeye çalışırlar. Sonunda Hüsn ve Aşk, Dil'in (gönlün) ve Beden şehrinin hâkimi olurlar. Eserin sonunda, metin boyunca cereyan eden tüm olayların aslında Muhyî'nin sülûk esnasında yaşadığı iç çatışmaların bir hikâyesi olduğu anlaşılır (Açıl 2014: 155). Klâsik Türk Edebiyatı çerçevesinde kaleme alınmış benzer örnekleri artırmak mümkündür.

Tercümede Arapça-Farsça kelimelere ve terkiplere oldukça fazla yer verildiği görülür. Ayrıca metnin geneline yayılmış olmamakla birlikte secîli bir üslup görülmektedir. Buna göre eserde sade sayılamayacak bir nesir üslubu kullanıldığını söyleyebiliriz. Buna sebep olarak da eserin asıl dilinin Arapça olmasının tercümenin dilini ağırlaştırdığı düşünülebilir.

*Terceme-i Ezhârü'l-Akdesiyye'*de sırasıyla yaratılış, anâsır-ı erbaa ve ahlât-ı erbaanın yaratılması, insan ve uzuvlarının yaratılması, kendini ve Allâh'ı bilmek ve bunun imkânı, Allâh'ın varlığının delillendirilmesi konuları ele alındıktan sonra beden ve rûhla ilgili unsurların mücadelelerinin temsilî hikâye içerisinde tasavvufî unsurlara karşılık gelecek şekilde kurgulandığı bir hikâye anlatılmıştır. Bu hikâyede genel anlamda arka planda sâlikin tarikat içerisinde yaşamış olduğu seyrüsülûk süreci işlenmektedir.

3.1. Yaratılış

Metinde tasavvufî kozmogoni hakkında açıklamada bulunulmuştur. Buna göre henüz yeryüzü, gökyüzü, zaman ve on sekiz bin âlem yaratılmamışken Allâhu teâlâ, Muhammed Mustafa hazretlerinin sevgisi sebebiyle onu zâtına habîb seçerek mukaddes rûhlarını yaratmıştır. Metinde bu düşünce "*Allâhu*

teâlânın ilk yarattığı şey benim rûhumdur." (Herevî 2001: 270) ve "*Allâhu teâlânın ilk yarattığı şey benim nûrumdur*."[1] hadîsleri ile desteklenmektedir. Daha sonra Hz. Muhammed'in mübârek rûhlarından varlık âlemi, Arş ve Kürsî, Levh ve Kalem, semâlar ve yerler, cennet ve cehennem yaratılır. Ayrıca Allâhu teâlânın, Peygamberimizin rûhunu yaratması, Peygamberimizin rûhundan rûhlar âlemini ve diğer âlemleri yaratması; âfâk âleminden de insanın cismini yaratıp rûh-ı lâhûtiyyeyi o cisme yerleştirmesi ve onunla hayat vermesi ancak kendi birliğine ve rabbâniyetine delil olması içindir, denilmiştir. Bununla birlikte yaratılışın ele alındığı bu kısımda konuyla alakalı olarak nakledilen önemli bir hadîs de "*Ben gizli bir hazîne idim, bilinmeklik istedim*."[2] dir.

3.2. Anâsır-ı Erbaa ve Ahlât-ı Erbaanın Yaratılması

Klasik felsefede insan ve âlemin temeli "anâsır-ı erbaa" denilen toprak, hava, su ve âteşten oluşmaktadır. Bu yönüyle âlemin ve âdemin yaratılışının asıl maddesi bu dört unsurdur. "İslâm kaynaklarında anâsır-ı erbaa yerine ustukussât-ı erbaa, erkân-ı erbaa, tabâi'-i erbaa, mevâdd-ı erbaa, ümmehât-ı erbaa, ümmehât-ı süfliyye, usûl, mebâdî ve kavâbis gibi daha başka terimler de kullanılmıştır." (Karlığa 1991: 149). Metinde dört unsurun yaratılışının açıklandığı görülür. Buna göre Hz. Peygamber'in mübarek rûhlarından varlık âleminin yaratılmasından sonra unsurlar âlemi ve tabiat yaratılmıştır. Daha sonra Allâh, ateşi yaratıp kendi azametine; havayı yaratıp kendi varlığına; suyu yaratıp kendi ilmine; toprağı yaratıp kendi kudretine mazhar kılmıştır. Âteşten harâreti (sıcaklık), havadan rutûbeti (nem), sudan bürûdeti (soğukluk); topraktan yubûseti (kuruluk) yaratmıştır. Anâsır-ı erbaadan sonra, Orta Çağ tıp anlayışında kabul gören, ahlât-ı erbaaya dair izahta bulunulur. Bu kavram; kan, balgam, kara safra ve sarı safra gibi insan bedenindeki dört sıvıyı ifade eder. Bedeni dolaşan kan akıcı ve sıcak, beyinde saklanan balgam akıcı ve soğuk, dalak ve midede bulunan kara safra (sevdâ) kuru ve soğuk, karaciğerde saklanan sarı safra ise kuru ve sıcak idi. Vücûda alınan besinler bu dört maddeye dönüşürdü ki eskilerin inancına göre ilkbahar kanı, yaz safrayı, sonbahar sevdâyı, kış da balgamı harekete geçirirdi. Hastalık ve sağlık bunlar arasındaki denge veya dengesizliğe bağlı olduğu gibi mizaçlar da bunların oranına bağlı idi. Ateş ile harâreti bir araya getirip, bu ikisinden safrayı meydana getirmiştir. Hava ile rütûbeti bir araya getirip, bu ikisinden kanı; su ile bürûdeti (soğukluğu) bir araya getirip, bu ikisinden balgamı meydana getirmiştir. Sonra toprak ile yubûseti (kuruluk) bir araya getirip bu ikisinden sevdâ meydana gelmiştir. Bundan sonra varlıkların özü olan dört unsur

[1] Allâh, önce benim nurumu yarattı. Aclûnî, bu sözü, hadîs bilgini Abdurrezzâk'ın Hz. Câbir b. Abdullah'tan rivayet ettiğini söylüyor. Bu zât, Hz. Peygamber'e: "Ey Allâh'ın Elçisi, bana ilk yaratılan şeyi bildir." diye sormuş ve ondan bu cevâbı almıştır. Yusuf Kardavî, bu hadîsin asılsız olduğunu iddia etmiştir (Yılmaz 2013: 147).

[2] "Küntü kenzen mahfiyyen... ibaresiyle edebiyatımızda yer edinmiş olan (Ben bilinmeyen bir hazine idim, bilinmeyi diledim, yaratıkları, bilinmek için yarattım.) meâlindeki bu söz hakkında, hadîs bilginleri şu görüştedirler: İbn Teymiye Peygamberimizin sözü değildir/ sahih veya zayıf bir dayanağı yoktur, demektedir (Yılmaz 2013: 162).

ile sekiz tabiattan insanın hamuru meydana gelmiştir. Ondan sonra insanın hamuru ile dokuz tabîat ve dört unsurdan insanın vücûdu en güzel sûrette yaratılıp İlâhî rûhtan bu vücûda rûh üflenmiştir.

3.3. İnsan ve Uzuvlarının Yaratılması

İnsanın vücûduna, rûh üflenmesinden sonra İlâhî rûh, insan vücûduna hâkim kılınıp ona bütün varlık âlemlerinin bir benzeri ilave edilerek buna da "Kibriyâ" âlemi ismi verilmiş ve "Âfâk" âlemi (dış dünya ve madde alemi) de "Safrâ" âlemi diye isimlendirilmiştir. İnsan vücûdunun özü olan kalbi, "Arş" menzilinde, rûh-ı hayvâniyyesi de "Kürsî" menziline koyulmuştur. Alnı "Levh-i Mahfûz" menziline konularak hayrın ve şerrin tamamını Allâhu teâlâ ezelî kalemi ile ona yazarak bütün fiillerini ve sözlerini kader menziline koymuştur, denilerek kaderin yazılması açıklanmıştır. İnsanın doğru olan itikâdına karşılık cennetleri, Rıdvân'ı, melekleri, gılmanı, kasırları, cennet lezzetlerini ve hazîneleri; bozuk ve kötü itikâdına karşılık yedi cehennem zincirlerini, zakkûm ve Şeytânları koymuştur. Ayrıca on iki burcun her biri şu insan uzuvlarıyla eşleştirilmiştir: Başını koç, yüzünü boğa, boynunu ikizler, omzunu yengeç, göğsünü aslan, karnını başak, göbeğini terazi, öd yerini akrep ve bundan aşağısında kolu ve dizlerini oğlak, bacaklarını kova, ayaklarını balık burcu menziline koymuş ve yedi asıl uzvu yedi büyük yıldız menziline koymuştur. Vücuttaki üç yüz altmış altı eklem üç yüz altmış altı gün menzilindedir ve bir seneye karşılık gelir. Üzüntülü geçen günleri bulutlu günler ve karanlık geceler; mutlu geçen günleri güneşli günler ve aydınlık geceler menzilinde koymuştur. İnsanın çocukluğunu bahar mevsimi, gençliğini yaz mevsimi, olgunluk çağını sonbahar ve ihtiyarlığını ise kış mevsimi menziline koymuştur. Bu dört mevsimin seyri dört ana unsura taksim edip yedi büyük yıldız üzere sâbitlenerek gözyaşını yağmurlar, ölümünü uyku menzilinde koymuştur. Bu düşünce de *"Uyku ölümün kardeşidir."*[3] hadîsiyle desteklenmiştir. Bununla birlikte insanın ağzını Cebrail, kulağını Mikail, burnunu İsrafil ve gözünü Azrail yerine; rûhunu âlem-i lâhût ve kalbini âlem-i ceberût, aklını âlem-i melekût ve nefsini âlem-i nâsût yerine koymuştur. Özetle insan on sekiz bin âleme ve içinde olanların tamamına şâmil kılındığı ve Âdem'e isimlerin öğretildiği ifade edilmiştir.

3.4. Kendini ve Allâh'ı Bilmek ve Bunun İmkânı

Tasavvufta sıkça zikredilen, insanın kendi nefsini bilmek sûretiyle Allâhu teâlânın zâtını bilmesi metinde tartışılmıştır. Buna göre Allâh, Hz. Peygamber'e zâtını mükerrem kılıp insanın sırrını ise kendisinden gizleyip *"İnsan benim sırrımdır, ben de onun sırrıyım."* (Muhyiddîn bin Arabî 1971: 25) buyurarak kendisinden başkasına insanın sırrını bildirmemiştir. Bununla birlikte insanın

[3] Bu hadîsi, hadîs bilginleri Bezzâr, Tâberanî ve Beyhakî, sahih bir isnatla Hz. Câbir'den rivayet etmişlerdir. Hz. Peygamber'e, "Cennet halkı uyur mu?" diye sorulmuş, o, "Uyku, ölümün kardeşidir, cennet halkı ölmezler ve uyumazlar" cevabını vermiştir (Yılmaz 2013: 570).

zâtını bilmeyi imkânsız, kendi zâtının bilinmesini daha da imkânsız kılmıştır. Ayrıca Allâhu teâlânın kendi zâtının bilinmesinden akıllar perişan olacağı için zâtına giden yolun da kapanacağı ifade edilir. Bununla birlikte bilmek isteyenin de reddolunacağı ve Hakk'ı bilmekten âciz kalacağı ifade edilir. Hadîs-i şerîfte de *"Allâh'ım, senin zâtını hakkıyla bilmekten âciziz"* (Yılmaz 2013: 474) buyurulmuştur. Yine Resûlullâh'ın ilk halîfesi Hz. Ebubekir de *"Allâh'ı hakkıyla bilemeyeceğimizin idrâki onu anlamanın ta kendisidir."* (Muhyiddîn bin Arabî 1971: 147) buyurarak bu konudaki acziyetini bildirmiştir. Yani Allâhu teâlâ akıl, fikir, zihin ve ferâset ile bilinmekten ve anlaşılmaktan münezzehtir. Buradan hareketle insanın Hakk'ı bilmekteki acziyeti gibi kendi zâtını da bilmekte böyle âciz olduğu anlaşılır. Çünkü *"Kim kendi zâtını bilirse Rabbini bilmiş olur."* (Sâgânî h. 1405: 35) hadîsine göre, her kim kendi nefsini bilirse Rabb'ini de bilir ve Hak bilinir ise kendi zâtını da bilmiş olur, denilmiştir. Lakin bu paradoksa göre birinin bilinmesi ile diğerinin de malûm olması gerekir ve o sebeple Hakk'ın zâtını bilmek mümkün olmadığına göre insanın kendi zâtını bilmesi de mümkün değildir. Öte yandan Allâhu teâlânın zâtını bilmeye, Allâh'a nispetle yoktan yaratılmış olan, ezelî olmayan ve sonradan var olan şeyler güç yetiremez. Ayrıca insan kendine kendinden daha yakın olan nefsinin nasıl ve ne şekilde olduğuna dair acziyet gösterirken, zayıf, kusurlu ve âciz kulluk ile keyfiyetten ve mekândan münezzeh olan Rabbini bilmek imkânsızın da imkânsızıdır. Onun eşi olmak şöyle dursun benzeri dahi yoktur, denilmiştir. Buradan anlaşılan şudur: Kendi nefsini Rabb'inin sıfatlarına olan zıtlık ile bilmişsin. Zîrâ kendi kulluğunu bilen kimse Rabb'ini ihsân ve vefâsı ile bilir. Kendi âciz ve zayıf olduğunu bilen kimse Rabb'inin kuvvet ve kudretini de bilir. Artık kendi âcizliğini ve yokluğunu bilip, Hak teâlânın varlığını, kudret ve kuvvetini bilmek isteyen kimse basîret gözünü açıp, itikâdındaki bozuklukları giderip doğru bir anlayış ile düşünürse Hak yolunda birçok sır ona zâhir ve keşf olunur, denilmiştir.

3.5. Allâh'ın Varlığının Delillendirilmesi

Metinde yaratılışa dair izahattan sonra Allâhu teâlânın varlığının ispatına dair açıklamalarda bulunulmaktadır. Bu izahat ilk olarak *"Kesin olarak inananlara, yeryüzünde ve kendi içinizde Allâh'ın varlığına nice deliller vardır; görmez misiniz?"* (Zâriyât/51: 21) âyet-i kerîmesiyle desteklenmiştir. Bunun yanı sıra delillerin on şekilde olduğu belirtilmiştir. Birinci delile göre rûhlar âleminin bir idrâk ve hareket ettiriciye muhtaç olduğu gibi varlıklar âleminin de bir idrâk ve hareket ettiriciye muhtaç olduğu ve bunun da bedenin kendisinin değil rûhun olduğu gibi bu âlemin idrâk ve hareket ettiricisinin de kendi zâtıyla var olan Allâh'ın olduğu ifade edilmiştir. İkinci delile göre rûhlar âleminin idrâk ve hareket ettiricisi bir olduğu gibi varlık âleminin de idrâk ve hareket ettiricisinin bir ve tek olduğu ifade edilmiştir. Bu düşünceye metinde *"Eğer yerde ve gökte Allâh'tan başka ilâhlar olsaydı, kesinlikle ikisinin de düzeni bozulurdu."* (Enbiyâ/21: 22) âyet-i kerîmesi delil gösterilmiştir. Üçüncü delile göre beden

ancak rûhun isteğiyle hareketlenip rûhun isteği olmadan hareketlenmediği gibi varlık âlemi de her olmuşta ve olacakta gerek hayır ve gerek şer kendi kendisine hareketlenemez. Ancak irâde ve kudret sâhibinin irâde, takdîr ve kazâsıyla olur, denilmiştir. Dördüncü delil şudur: Beden ve bedenin içindeki ve dışındaki organlar ancak idrâk ettirici olan rûhun ilmi vâsıtası ve işâreti ile olur. Bedenin hareketinden bir hareket veya bir sükûnetin rûhun bilgisi dışında olması mümkün olmadığı gibi varlık âleminde de meydana gelen her şey ilim sâhibi olan Hak teâlânın ilmi vâsıtasıyla olur. Onun ilminin dışında hiçbir hareket meydana gelmez, gelmesi de mümkün değildir. Yine metinde bu açıklama "*Ne göklerde ve ne de yerde zerre ağırlığında bir şey bile O'ndan gizli kalmaz.*" (Sebe/34: 3) âyet-i kerîmesiyle desteklenmiştir. Beşinci delil olarak bedene damar, kan, sinir, kemik, et ve cesedin bütün diğer parçalarından rûhun daha yakın olduğu gibi rûhlar âleminde de bedene rûhtan daha yakın bir şey olmadığı gibi varlık âleminde dahi ezelde tasarladığı her şeyi ortaya çıkaracak sebepleri yaratan, gerekli tedbirleri alıp dilediği gibi düzenleyen ve yöneten Allâhu teâlânın bütün varlıklara her şeyden daha yakın olduğu ifade edilmektedir. Bununla birlikte ondan daha yakın bir şey olmadığı gibi ondan uzak hiçbir şeyin de olması mümkün değildir. Mesâfeden münezzeh olan Allâhu teâlânın her şeye daha yakın olması da varlık âlemindeki gibi mesâfenin yakın olması ile ilgili değildir, denilmiştir. Altıncı delil ise şudur: Henüz beden yaratılmamışken yokluktan varlığa çıkıp rûh da bedene üflendikten bir müddet sonra beden fâni ve aslında yok olduğu gibi yine yok olup, rûhun da aslında var olduğu gibi beden yok olduktan sonra da mevcut olup aslına dönmesi gibi varlık âleminde varlık âlemi yok iken varlık âleminin yaratıcısının da mevcut olduğu bilinir, denilmiştir. Rûhlar âlemi ve varlık âlemi fâni olduğundan sonsuz hayat sâhibi olan âlemlerin yaratıcısının mevcut ve bâkî; yokluktan, değişiklikten ve değişmekten uzak ve münezzeh olduğu ifade edilir. Yedinci delil: Rûhun beden içinde var olduğu lâkin varlığının ne şekilde olduğu malûm olmayıp ne renkte ve ne sûrette olduğu bilinmeyip her şekil, renk ve sûretten uzak olduğu anlaşılınca varlık âleminde de bir yaratıcının var olduğu; şekilden, renkten, sûretden ve her oluştan münezzeh ve mukaddes olduğu bilinir. Sekizinci delil: rûhun beden içerisinde var olması sâbit olup beden içerisinde bir yerde husûsî mekânı olmadığından varlık âleminde dahi Allâhu teâlânın var olması sâbit ve mekândan münezzehtir. Rûhun bütün bedende mevcut olması sâbit olduğu gibi bütün âlemlerin ezelî ve ebedî yaratıcısı dahi mekândan münezzeh olduğu hâlde her mekânda mevcut olup ondan uzak bir şey yoktur ve bütün varlıkları kuşatmıştır. Dokuzuncu delil: Rûh, bedende var olup, beden de onunla ayakta durduğu ve bunun nasıl olduğu aklın idrâkinden ve hissinden uzak olmasından dolayı varlık âleminde olan yaratıcının da akıl ile idrâkten ve hissedilmekten münezzeh olduğu anlaşılır. Nitekim rûhlar âlemindeki rûh da bu oluşumlardan münezzehtir. Onuncu delile göre rûhun bedendeki varlığı sâbit olup göz ile görülemediği, bir sûret ile şekillendirmenin mümkün olmadığı gibi Allâhu teâlâ da aydınlık ve karanlık ve sâir vehmî hayaller

ile hayal edilmekten münezzeh ve uzak olup fikir ile hayal edilemeyecek şekilde mukaddestir. O herhangi bir şeye teşbih edilemez, denilerek "*Hiçbir şey onun gibi olmadı, O hakkıyla işiten ve bilendir.*" (Şûrâ/42: 11) âyet-i kerîmesi buna delil gösterilmiştir.

3.6. Beden ve Rûhun Hikâyesi

Alegori ve sembolizm en kısa söyleyişle, bir şeyin bir başka şeyi temsil etmesi üzerine kurgulanır. Bunun yanı sıra alegoride "düz anlam", "manevî-ahlâkî anlam" ve "teolojik anlam" olmak üzere en az üç anlam tabakasının olması gerekmektedir (Belge 2009: 125-126). Bu yönüyle tasavvufî metinler alegori ve sembolizm için oldukça uygun metinlerdir. Metinde yer alan unsurlar incelendiğinde fantastik gibi algılanabilecek unsurlar aslında tasavvufî bir unsura karşılık gelecek şekilde kullanılmıştır. Metinde farklı teşbih ve temsillerle yapılan tasavvufî ve felsefî olay örgüsü ve kişileştirmelerin yer aldığı hikâye şöyledir:

Âlemlerin ve bütün varlıkların yaratıcısı olan Allâh, insanı yaratmayı istediğinde onu "kün" emriyle meydana getirmiş ve bedenini büyük bir şehir sûretinde, kendi kudret ve yüceliğine delâlet edecek şekilde binâ eylemiştir. Onun ortasında büyük bir saray inşâ edip ismine de Kalp, Beytullâh ve Arşullâh der. Bu büyük şehrin dört tarafını helâk edici tehlikelerle çevirip bu şehrin kurtuluşunu ve bozulup harap olmasını ortasındaki saraya bağlamıştır. Her kim bu sarayı imar eder ve bakımını yaparsa diğer etrafında olan azâ ve organlar da düzgün olur ve sâlih amellerle güzel kılınır. Her kim o sarayı kötü ahlâk ve nefsânî zulmetler ile donatırsa diğer azâlar da kötü ameller ile nitelenir, denilmiştir. Daha sonra o sarayın içine bir taht-ı Süleymânî koyup üzerine adına îmân denilen bir pâdişâh tayin edilip tâc velâyet olup diğer azâ ve organlar kalp sarayında olan bu pâdişâhın hizmetine tayîn edilir. İlk olarak organlardan dil, tercümanlık hizmetine memûr kılınıp yetmiş iki lisânı söylemeye; gözler, âlemi seyredip şekilleri ve renkleri görmeye; kulaklar, câsusluğa ve bütün sesleri işitmeye; ayaklar, yol yürüme hizmetine ve yakın ve uzak mesâfeye götürmeye; eller, işleme hizmetine memûr edilir. Bunların dışında azâların yaptıkları bütün hizmetleri, sadâkatleri, pâdişâhın emrine bağlılıkları ve men ettiği şeylerden kaçınmaları için ve meclis içerisinde olanların şâhitlikleri dinlenmeyip dışarıdan bunların bağlılıklarına ve kaçınmalarına şâhitlik etmeleri için Kirâmen-Kâtibîn ve Hafaza melekleri memûr kılınmıştır. O sarayın içerisinde olan İmân ismindeki pâdişâha tayin edilen vezîr Akıl'dır. Pâdişâhın danışmanı Ferâset, rehberi Hidâyet'tir. Hidâyet hangi tarafı gösterirse ona uyulmalıdır. Atı Sıdk, elbisesi temkin, teşrifatçısı ilm, kapıcısı mâsivâllâhtan kaçınmak, cellâdı hak sözdür, bâtıl onunla ortadan kaldırılır. Yazıcısı dâimâ Hak ile olmak, zindânı Allâh korkusudur. Nefs-i Emmâre bu zindanda hapsedilmelidir. Meydanı ümit meydanıdır. Kandil ve meşalesi hikmettir. Arkadaşı fikir, sırdaşı zikir, haznedârı îmân-ı hakîki, hazînesi de kanâattır, denilmiştir. Bu lazım olan şeyleri vezîr olan

Akıl pâdişâh olan Îmân'a hazır eyler. Pâdişâhın, adına Nefs-i Emmâre dedikleri bir düşmânı vardır ve dört taraftan gelip memleketi kuşatır. Dünyâ dedikleri gaddâr dahi imdâdına gelir. Bir taraftan Hevâ ortaya çıkıp emrinde olan askerlerini Nefs-i Emmâre ile gaddar Dünyâ'ya yardıma gönderir. Sonra Şeytân da yetişip dört tarafta olan vezîrlerine emirler gönderir. Bu dört düşman hep beraber dört taraftan hile ile memleketin üzerine hücûm ve pâdişâhımızın tahtını ele geçirmeye kast eylerler. Vezîr, hemen Allâh'ın velî kulu, âlemlerin pâdişâhı yücelik ve azamet ile doğruluk atına binerek sol tarafına Allâh Korkusu, sağ tarafına Ümit'i alıp korku ile ümit arasında düşmana karşı hücûm ve önüne Tevekkül'ü rehber edinip ve halefinden yardım talep edip, yer ve göğe arz olunup, üzerine almaya gücünün yetmeyeceği "*Sana kulluk ederiz.*" (Fatiha/1: 5) emânetini boynuna asar. "*Ümit kesmeyiniz.*" (Zümer/39: 53) müjdesiyle "*Ancak senden yardım dileriz.*" (Fatiha/1: 5) yularını muvaffakiyet eli ile tutup Nefs-i Emmâre düşmanına karşı hücûm eder. Nefsle cihat etmek için tasavvuf yoluna girip bu yolda gayret eder. Bu savaşta pâdişâh, alçak olan dünyâ içinde zehirli bir vapur ile bir nehirde imtihân edip emrine bağlı olup olmadıklarının denemek isteyeceğini her kim bu alçak dünyâda pâdişâhın günlük kuvvetine kanâat etmeyip gaflet harâreti ile o su ve zehir ile dolu dünyâ nehrine uğrar ve tarîkatın zorluklarının çokluğundan nehre eriştiğinde kana kana o zehirli sudan içerse, o kimse benden değildir. Her kim o nehre geldiğinde kana kana içmeyip, geçerken acele ile bir iki yudum içerse o kimse bendendir. Benim azîzim, yoldaşım odur, ifadeleriyle uyarıda bulunur. Dalâlet ve sapıklık ehli olanlar o su ve zehir dolu olan nehre geldiklerinde hemen eğilip kana kana içmeye başlarlar. O anda kendilerine bir rahatlık gelip rahatlamak isterler ve çok su ve zehir içmekten karınları şişip vücutları zayıf düşer. Artık aslâ düşmanın karşısına çıkmaya mecalleri kalmayıp mecbûrî olarak nefs ile cihâd yolundan ayrılıp, helâk edici düşmanı gördüklerinde bugün düşmân ile savaşa bizim takatimiz yoktur deyip yüz çevirirler. İmtihânı geçenler ve hidâyet sahibi olanlar ise o zehir dolu nehre geldiklerinde hemen pâdişâhın emri üzere iki avucu ile su içerek geçip düşmanın karşısına çıktıklarında, o takatimiz yoktur diyenler "*Bizim askerimiz ne kadar az da olsa ve düşmân askeri ne kadar çok da olsa Hakk'ın yardım ve inâyeti bizimle olup Allâh'ın izniyle bizler gâlip oluruz.*" (Bakara/2: 249) ifadesiyle gayrete gelerek Mecmau'l-Bahreyn yani iki deniz bir araya gelip acı su ile tatlı su birbirine kavuşur. Hakîkî Îmân ile Şeklî Îmân arasında Nefs ile Rûh askerleri karşı karşıya gelip biri birlerine meydan okuyarak hamle eder. Nefs-i Emmâre düşmanı tarafından Hırs isimli meşhûr bir kötü ahlâk meydana gelir. Karşısına güzel ahlâk askerlerinden Tevekkül isimli pehlivân çıkar. Büyük bir cenk ederler. Tevekkül, Hırsı vurup helâk eder. Sonra Dünyâ meydana girer. Karşısına güzel ahlâk askerlerinden Vera meydana çıkar ve dünyâyı vurup helâk eder. Sonra kötü ahlâk askerlerinden Kibir meydana girer. Karşısına güzel ahlâk askerlerinden Tevâzu meydana çıkar ve Kibr'i âleme rezil eder. Sonra Dünyâ askerlerinden Riyâ meydana girer. Karşısına güzel ahlâk askerlerinden İhlâs meydana çıkar ve

Riyâ'yı helâk eder. Sonra kötü ahlâk askerlerinden Davâ meydana gelir. Karşısına güzel ahlâk askerlerinden Takvâ meydana girer ve Davâ'yı yerle bir eder. Sonra kötü ahlâk askerlerinden vezîr Hevâ meydana girer. Karşısına güzel ahlâk askerlerinden Allâh korkusu meydana girer ve Hevâ'yı perişân eder. Sonra İblis meydana girer. Karşısına güzel ahlâk askerlerinden Zikrullâh isimli pehlivân meydana çıkar ve Şeytân onu görünce yenemeyeceğini anlayıp kaçmaya karar verir. Artık bütün kötü ahlâk askerlerini bir korku alır ve tamamı Allâh'ın izni ile kahrolurlar. Şeytân kaçarak diğer taraftan yine asker toplar ve erkenden ana şehir üzerine yürür. Vezîre haber ulaşınca acele ile pâdişâha "İşte düşmanların en büyüğü olan kovulmuş Şeytân birçok asker ile üzerine geliyor. Ey pâdişâh çok dikkatli olmalı ve memleketi korumalısın! Zira o melûnun senin tahtında çok fazla gözü vardır. Şimdi buraya kadar gelip sarayın içine gireceğinde şüphe yoktur." der. Pâdişâh bu haberi dinledikten sonra bütün halkına seslenir. Has nedîmleri olan Zihin, Fikir, Ferâset ve İdrâki toplayıp bunlarla istişâre eder. Onlardan bu cihâda karşı en güzel tedbiri sorar. Onlar da cevap vererek: "Ey pâdişâh! Bizler şöyle münâsip gördük ki Belde-i Tayyibe'mizin etrafına Vera'dan bir hendek çekelim ve hendek içine gözyaşı akıtalım." derler. Pâdişâh bu tedbiri beğenip vakit kaybetmeden Belde-i Tayyibe'nin dört tarafına Vera'dan bir hendek çekip içine gözyaşı akıtarak Belde-i Tayyibe'yi gereği gibi korumaya alırlar. Pâdişâh duâ ile meşgûl iken kötü ahlâk askerlerinden Hevâ memleketin sağ tarafından sızıp çadırları aşarak sancaklarını diker ve diplerine askerini yerleştirir. On güzîde pehlivânı hazır bulunur. Birincisi Beden, ikincisi Hile, üçüncüsü Zorbalık, dördüncüsü Kin, beşincisi Kendini Beğenme, altıncısı Haksızlık, yedincisi Karışıklık, sekizincisi Emirlere Muhâlefet, dokuzuncusu Sırra Karşı Vesvese, onuncusu Kibir'dir. Memleketin sol tarafından Nefs-i Emmâre hücûm edip çadırlarını kurarak sancaklarını diker ve diplerine on güzîde pehlivânı yerleştirir: Birincisi Hırs, ikincisi Şehvet, üçüncüsü Aşırı Cimrilik, dördüncüsü Rağbet, beşincisi Katılık, altıncısı Eli Sıkı Olmak, yedincisi Emel, sekizincisi Tamah, dokuzuncusu Sapkınlık, onuncusu Tembellik. Belde-i Tayyibe'nin ön tarafından Dünyâ gelip çadırlarını kurarak sancaklarını diker ve o da on güzîde pehlivânını diplerine yerleştirir: Birincisi Riyâ, ikincisi Övünme, üçüncüsü Haksızlık, dördüncüsü Hevâ, beşincisi Haddi Aşma, altıncısı Yalancı Şâhitlik, yedincisi Yalan, sekizincisi Aldatma, dokuzuncusu Tuzak, onuncusu Oyun-Eğlence'dir. Memleketin arka tarafından İblis gelip o da çadırları kurarak sancaklarını diker. O da on güzîde pehlivânını meydana çıkarır. Birincisi Şüphe, ikincisi Emirlerin Aksini Yapmak, üçüncüsü Gaflet, dördüncüsü Küfür, beşincisi Bid'at, altıncısı Zulüm, yedincisi Hıyânet, sekizincisi Yardımı Terk Etme, dokuzuncusu Gizli Nefret, onuncusu Nifâk. Bu dört düşman dört taraftan sancaklarını dikip, kırk güzîde pehlivânları ile hep birlikte hücûm ederler. Pâdişâh bu ahvâli görüp hayrette kalır. O anda Hak tarafından kendisine bir kuvvet ve ilhâm gelerek toparlanır. Vezîr, "Ey âlem-i kübrâ pâdişâhı! Bu Belde-i Tayyibe ancak sana emanet olunmuştur. Tahtından ayrılma. Tahtını koru.

Bizleri duâdan uzak tutma. İnşâllâh Hakk'ın yardım ve iyiliği bizimledir ve Allâh'ın yardımı bizedir. Hemen Allâh'tan yardım isteyesin şimdi ben Allâh'a tevekkül edip ve senin desteğin ile bu Belde-i Tayyibe'nin sağ tarafından hevâya karşılık olurum" deyip hemen o anda alem ve sancak açar. Sancağı dinin on güzîde pehlivânı hazırlar. Birincisi İhlas, ikincisi Huşû, üçüncüsü Hudû, dördüncüsü Yakîn, beşincisi Marifet, altıncısı Hidâyet, yedincisi Vera, sekizincisi Teslim, dokuzuncusu İnkiyad, onuncusu Rıza ve ondan sonra Hilm'i çağırıp ona da alem ve sancak verip ve sancağın altına on seçkin pehlivânı hazır edip onların üzerine baş komutan tayin eder ve memleketin sol tarafına Nefs-i Emmâre'ye gönderir. O pehlivânların birincisi İlim, ikincisi Utanma, üçüncüsü Kanâat, dördüncüsü Şükür, beşincisi İcabet, altıncısı İffet, yedincisi Sabır, sekizincisi Nasihat, dokuzuncusu Uyanık Olma, onuncusu Çirkin İşlerden Uzak Durma ve ondan sonra pâdişâhın dostu olan Zikrullâh'ı çağırıp alem ve sancak verip ve on seçkin pehlivânı da onun sancağı altına gönderdi ve memleketin hilafında olan Şeytân tarafına gönderir. Birincisi Haya, ikincisi Muhabbet, üçüncüsü Cömertlik, dördüncüsü Tevekkül, beşincisi Hoş-Sohbet, altıncısı Cefayı Terk etmek, yedincisi Alçakgönüllülük, sekizincisi Vefâ, dokuzuncusu Tevbe, onuncusu Yiğitlik. Vezîr bunları bu tertip üzere hazırladıktan sonra Zikr'i baş komutan tayin edip Şeytânın tarafına gönderdi ve pâdişâha kapıcı olan Vera'ı çağırıp alem ve sancak verip ve ona da seçkin on pehlivân hazırladı ve memleketin ön tarafına, acımasız dünyâ tarafına gönderdi. Birincisi Haya, ikincisi Muhabbet, üçüncüsü Cömertlik, dördüncüsü Tevekkül, beşincisi Hoş-Sohbet, altıncısı Cefayı Terk etmek, yedincisi Alçakgönüllülük, sekizincisi Vefâ, dokuzuncusu Tövbe, onuncusu Yiğitlik. Vezîr bu tertip üzerine askeri kötü ahlâk üzerine gönderir. Pâdişâh da Belde-i Tayyibe'nin içinden cemaatine seslenip ve şiddetli darbe ile askere kötü ahlâk üzerine hücûm ve saldırı için emir verir. İki taraftan asker hamle edip birbirlerine saldırdılar. Bunlar savaşırken Şeytân fırsat bulup Belde-i Tayyibe'ye girmek için vesvese mancınıklarını burca iter. O gün öyle büyük bir savaş olur ki İskender'in bile görmediği iki grup birbirlerine girerler. Bu şekilde akşam olur, iki tarafın askeri de geri çekilirler ve güzel ahlâk Askeri o gece sabahın ışığına değin Zikrullâh ve Tevbe istiğfâr meşalelerini yakıp her taraftan karakollar Allâh'ın ismini haykırırlar. Sabah olup tellallar "Haydin kurtuluşa" diye seslendiklerinde hemen o anda iki tarafta cenge başlar. Dört yandan dört düşman Belde-i Tayyibe'yi almaya niyetlenirler. Güzel ahlâk askeri de dört tarafı muhafaza eder ve bu şekilde kötü ahlâk, Belde-i Tayyibe'ye girmeye fırsat bulamaz. Pâdişâh da Allâhu teâlâya yalvarıp dua ederek yardım talep eder. Allâhu teâlâ kötü ahlâka korku verir ve kaçmaya başlarlar. Övülen asker de şimşek gibi yetişip bütün kötü askerleri tutup esir eyler ve Belde-i Tayyibe'nin sol tarafından Nefs-i Emmâre bir cenk ardına gizlenip firar eyler. Buna karşılık Nefs-i Emmâre yetişip hemen o anda büyük bir cenk ve şiddetli bir çarpışma olup bütün iyi ve kötü bu cenkte hazır olurlar. Vezîr gelip Nefs-i Emmâreyi tutup zindana atar. Şeytân, hevâ ve dünyâ, Belde-i Tayyibe'den

ümitlerini kesip vazgeçerler. Çünkü başta bozgunculuğun kaynağı olan Nefs-i Emmâre'ye yardıma gelir. Nefs-i Emmâre mağlup olup hezimete uğradığı için onlar da rahat kararını firar edeceği yük hayvanına yükleyip ve ondan bütün kötü ahlâk iyi ahlâkın kahrı altında olup Belde-i Tayyibe de nefsin karanlığından kurtulup rûhî nurlar ile aydınlandığı ifade edilmiştir.

Söz konusu tercüme eserin beden ve rûhun hikâyesine yer verilen kısmında alegorik anlatım unsurlarına yer verilmiştir. Alegori bir hikâyenin içinde en az iki anlam katmanı olacak şekilde kaleme alınan eserleri tavsif etmek için kullanılan bir terimdir. Osmanlı dönemi metinlerinde sıkça kullanılmış bir anlatı tarzı olmasına rağmen böyle bir terim kullanılmamıştır. Bununla birlikte Latince "alegori" kelimesinin Osmanlı dönemindeki karşılığı olarak "istiâre-i temsîliyye" en yakın kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Açıl 2013: 49). Bir hikâyenin alegorik sayılması için teşhis, tenâsüp, zamansal müphemiyet ve anlamsal katmanların yer alması gerekmektedir. Bu durumda *Terceme-i Ezhârü'l-Akdesiyye*'de yer alan beden ve rûh arasında geçen sembolik hikâyenin alegorik anlatımla kaleme alındığı söylenebilir. Eserin Ahmed Meâbî tarafından beğenilmesi ve tercüme edilme ihtiyacının hâsıl olmasına en büyük etken, eserde yer alan bu tasavvufî hikâyedir. Buna göre metinde tercih edilen her isim tasavvufî bir unsura karşılık olarak düşünülmüştür. Temayı oluşturan alegorik anlatımın kullanıldığı hikâyede yer alan iki karşıt değere ait kişi ve kavramların sembolik görüntüsü gösterilmek istenirse şöyle bir tablo karşımıza çıkar:

Hikâyenin Şahıs Kadrosu ve Sembolik Karşılıkları

<table>
<tr><th>Olumlu Şahıslar</th><th>Dış Unsurlar</th><th>Olumsuz Şahıslar</th></tr>
<tr><td rowspan="10">Îmân: Pâdişâh
Vezîr: Akıl
Kalp: Saray
Velâyet: Tâc
Nedîmler: Zihin, fikir, ferâset ve idrâk
Rehber: Hidâyet / tevekkül
Danışman: Ferâset
Elbise: Temkin
Teşrifatçı: İlm
Kapıcı: Mâsivâllâhtan kaçınmak
Cellâd: Hak söz
Yazıcı: Dâimâ Hak ile olmak
Meşale: Hikmet
Arkadaş: Fikir
Sırdaş: Zikir
Haznedâr: Îmân-ı hakîki
At: Doğruluk</td><td>Beden: Ülke</td><td>Nefs-i emmâre</td></tr>
<tr><td>Vera': Hendek</td><td>Dünyâ</td></tr>
<tr><td>Gözyaşı: Hendeğin içindeki su</td><td>Hevâ</td></tr>
<tr><td>Zehir dolu nehir: Dünyâ</td><td>Şeytân</td></tr>
<tr><td>Zindân: Allâh korkusu</td><td></td></tr>
<tr><td>Yol: Cihat</td><td></td></tr>
<tr><td>Hazîne: Kanâat</td><td></td></tr>
<tr><td>Meydan: Ümit</td><td></td></tr>
<tr><td>Güzel Ahlâk Askerleri</td><td>Kötü Ahlâk Askerleri</td></tr>
<tr><td>Rûh, tevekkül, dünyâ tevâzu, ihlâs, takvâ, Allâh korkusu, zikrullâh, ihlas, huşû, hudu, yakîn, marifet, hidâyet, vera, teslim, inkiyad, rıza ve hilm</td><td>Nefs, hırs, vera', kibir, riyâ, davâ, hevâ, iblis, beden, hile, zorbalık, kin, kendini beğenme, haksızlık, karışıklık, emirlere muhâlefet,</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td></td><td rowspan="3">ilim, utanma, kanâat, şükür, icabet, iffet, sabır, nasihat, uyanık olma, çirkin işlerden uzak durma, haya, muhabbet, cömertlik, tevekkül, hoş-sohbet, cefayı terk etmek, alçakgönüllülük, vefâ, tevbe, yiğitlik haya, muhabbet, cömertlik, tevekkül, hoş-sohbet, cefayı terk etmek, alçakgönüllülük, vefâ, tövbe, yiğitlik.</td><td rowspan="3">sırra karşı vesvese, kibir hırs, şehvet, aşırı cimrilik, rağbet, katılık, eli sıkı olmak, emel, tamah, sapkınlık, tembellik riyâ, övünme, haksızlık, hevâ, haddi aşma, yalancı şâhitlik, yalan, aldatma, tuzak, oyun-eğlence, şüphe, emirlerin aksini yapmak, gaflet, küfür, bid'at, zulüm, hıyânet, yardımı terk etme, gizli nefret, nifâk</td></tr>
<tr><td>Hizmetkârlar</td></tr>
<tr><td>Dil, gözler, kulaklar, ayaklar, eller, kirâmen kâtibîn, hafaza melekleri</td></tr>
</table>

3.7. Risâlenin Sonuç Bölümü

Nefs ile rûh arasındaki mücadelenin alegorik anlatımla kaleme alındığı hikâye ile anlatılmak istenen metnin son kısmında yine teşbih unsurları ve sembolik bir üslupla özetlenmiştir. Buna göre Belde-i Tayyibe olarak nitelenen bedenin içinde ve dışında bulunan uzuv ve organların tamamı insanın beden beldesinin tahtında oturan âlem-i kübrâ şâhının halkı ve hizmetçileridir. Hepsi onun emrine âmâde olup, emirlerini yerine getirmek ve men ettiklerinden kaçınmak zorundadırlar. Eğer göze bakmayı emreylese göz, hemen bakar. Eğer kulağa işitmeyi emreylese derhâl işitir ve haber verir. Eğer ele tutmayı emreylese derhâl tutar. Ayağa yürümeyi emreylese hemen yürür. Şâyet bunların aksini emrederse de aksini yaparlar, denilmiştir. Eğer insan beldesinin tahtına Nefs-i Emmâre oturur ve hâkim olur ise azâ ve organları zulüm, fesâd, muhâlefet ve inâtta kullanır. Göze, günah olan yere bakmayı, kulağa faydasız ve Allâh kelâmından uzak sözleri işitmeyi emreder. Ele faydasız şeyleri tutmayı, ayağa, günaha yürümeyi; bütün âzâ ve organları nefsin arzularına sevk edip Hak tarafına yönelmelerini men eder. Artık insan beldesine Nefs-i Emmâre hâkim ve galip olursa güzel ahlâklar mağlup ve mahkûm olur. Bu durumda azâ ve organların bütün hareket ve sükûnetleri nefsânî olup Hak tarafından olan şeyleri aslâ anlayıp idrâk edemezler. Nitekim Allâhu teâlâ *"Kalpleri olup da bunlarla anlamayan, gözleri olup da bunlarla görmeyen, kulakları olup da bunlarla işitmeyen birçoklarını cehennem için var ettik. İşte bunlar hayvânlar gibi, hatta daha da aşağıdadırlar. İşte bunlar gafillerin ta kendileridir."* (A'râf/7: 179) buyurmuştur. Yani kalbi olduğu hâlde o kalp ile Hakk'ı işitip idrâk edemeyenler, hayvân misâlidir. Neticede onlar perişan olacaklardır, denilmiştir. Öte yandan eğer insan beldesinde güzel ahlâklar hâkim olur ise kulak hakkı işitir, göz, hakkı görür, el hak olan şeylere dokunur ve ayak hak yola yürür. Aynı şekilde diğer âzâ ve organlardan dâimâ hak olan fiiller meydana gelir. Hepsi "*Benimle görür, benimle işitir, benimle tutar ve benimle yürür*" (Müslim, Sahîh, VIII/13) sırrına mazhar olurlar. Kendisinden ince mânâlı sözler ve hikmet dolu hâller zâhir olur. Nitekim Allâh'ın Habîbî ve Resûl'ü "*İnsan vücûdunda bir et parçası vardır o*

düzelirse bütün vücut düzelir, o bozuk olduğunda bütün vücut ifsat olur. İyi bilin ki, işte o et parçası kalptir." (Buhârî, Îmân: 39) buyurmuştur. Hâsılı bir belde içinde iki hâkim olmaz ve olması da mümkün değildir. Şâyet güzel ahlâklar belde içine girip gâlip ve hâkim olursa, kötü ahlâklar mağlûp ve mahkûm olur, denilerek bu değişim ve dönüşüm örneklendirilir. Meselâ kibir tevâzuya, çokluk azlığa, varlık yokluğa ve mahviyyete, ebedîlik arzusunun fânî olma hâline dönüşmesi gibi her kötü sıfat, övülen iyi bir sıfata dönüşür. Hakîkatte hakîr olan izzet mertebesindeki bir kötü ahlâk, hakîkatte yüce olan hakîr bir güzel ahlâka dönüşür. İnsan bahçesinin içerisindeki melûn ağacın küfür olan dalları ve şirk olan fidanları kurur. Kötü ahlâk olan budakları çürür, öldürücü bir zehir olan meyveleri yok olup gider. Ondan sonra bahçenin içinde îmân ağacı ki "*Kökü sağlam, dalları göğe yükselen bir ağaç*" (İbrahim/14: 24) biter. Ondan güzel kokulu tevhîd meydana gelir. Güzel ahlâklar çıkarak Her gün başka övülen güzel sıfatlar zuhûr eder. İnsan beldesi süslü ve mamûr olup, ilâhî nur ile aydınlanır ve ona Belde-i Tayyibe yani güzel ve temiz şehir denir. Nitekim Allâhu teâlâ şöyle buyurur: *"(Toprağı) iyi ve elverişli beldenin bitkisi, Rabbinin izniyle bol ve bereketli çıkar (Toprağı) kötü ve elverişsiz olandan ise, faydasız bitkiden başkası çıkmaz.*" (A'râf/7: 58) denilmiştir.

Sonuç

Bu eser Ahmed Meâbî Efendi'nin Muhammed el-Ömerî'nin Arapça olarak kaleme almış olduğu mensur tasavvufî risâlesinden beğenmiş olduğu bir kısmın tercümesinden oluşmaktadır. Eserde, tasavvufî unsurlar yoğun olarak teşbih sanatıyla ve sembolik bir üslupla ele alınmıştır. Anlatılanlar âyet ve hadîs iktibaslarıyla desteklenmiş ve bu unsurlar arasındaki ilişkinin genel anlamda insanı özelde ise hakîkat yolcusu olan sâliki nasıl etkilediği anlatılmıştır. Hz. Muhammed'in nûrunun ve rûhunun yaratılması, insan ve uzuvlarının yaratılması ve sembolik karşılıkları, âlemlerin yaratılması, anâsır-ı erbaa ve ahlât-ı erbaa, hakkında açıklamalar Eserin ilk kısmında yapılarak yaratılış konusu işlenmiştir. Devamında Allâh'ın varlığına dair delillerin sunulduğu ve Allâh'ı bilmenin ne derece mümkün Bundan sonra eserin ana kısmını oluşturan rûh, beden ve nefs arasındaki mücadelenin anlatıldığı sembolik hikâye kısmı yer almaktadır.

Burada Allâh'ın zâtının bilinmesinin insan aklıyla mümkün olmadığı, bilmek isteyenin de reddolunacağı ve Hakk'ı bilmekten âciz kalacağı izah edilir. Öte yandan *"Kim kendi zâtını bilirse Rabbini bilmiş olur."* (Sâgânî h. 1405: 35) hadîsinde geçen insanın kendini bilmesi düşüncesine göre birinin bilinmesi diğerinin de bilinmesini gerektirdiğinden, Allâh'ın zâtının bilinmesi mümkün olmadığı için insanın kendi zâtını da bilemeyeceği ifade edilmiştir. Ayrıca ezelî ve ebedî olan Allâh'ın zâtını bilmeye, Allâh'a nispetle yoktan ve sonradan var edilmiş, ezelî olmayan şeylerin güç yetiremeyeceği belirtilmiştir.

Metinde yaratılışa dair izahattan sonra Allâh'ın varlığının ispatına dair açıklamada bulunulur. Buradaki delillendirmelere ilk olarak *"Kesin olarak inananlara, yeryüzünde ve kendi içinizde Allâh'ın varlığına nice deliller vardır; görmez misiniz?"* (Zâriyât/51: 21) âyeti nakledilerek başlanır. Devamında bu deliller on şekilde sıralanır. Birinci delile göre rûhlar âleminin bir idrâk ve hareket ettiriciye muhtaç olduğu gibi varlıklar âleminin de bir idrâk ve hareket ettiriciye muhtaç olduğu bu âlemin idrâk ve hareket ettiricisinin de kendi zâtıyla var olan Allâh'ın olduğu ifade edilmiştir. İkinci delile göre rûhlar âleminin idrâk ve hareket ettiricisinin bir olduğu gibi varlık âleminin de idrâk ve hareket ettiricisinin bir ve tek olduğu anlatılmıştır. Üçüncü delilde bedenin ancak rûhun isteğiyle hareketlenip rûhun isteği olmadan hareketlenemediği gibi varlık âleminin de kendi kendine harekete geçemeyeceği, sadece irâde ve kudret sâhibi olan Allâh'ın irâde, takdîr ve kazâsıyla bunun olacağı ifade ediliştir. Dördüncü delile göre varlık âleminde meydana gelen her şeyin ilim sâhibi olan Hak teâlânın ilmi vâsıtasıyla olduğu dile getirilmiştir. Beşinci delilde Allâh'tan daha yakın bir şey olmadığı gibi O'ndan uzak hiçbir şeyin de olmadığı belirtilir. Öte yandan Allâh'ın mekândan münezzeh olmasının da insan anlayışının dışında bir mesafeden uzak olduğunu göstermektedir. Altıncı delilde rûhlar âlemi ve varlık âlemi fâni oldukları hâlde dâimâ hayat sâhibi olan Allâh'ın dâimâ bâkî olarak yokluktan, değişiklikten ve değişmekten uzak ve münezzeh olduğu ifade edilir. Yedinci delilde rûhun beden içinde var olduğu lâkin varlığının ne şekilde olduğunun bilinmediği gibi varlık âleminde de bir yaratıcının var olduğu; şekilden, renkten, sûretden ve her oluştan münezzeh olduğu bilinir, denilmiştir. Sekizinci delilde rûhun beden içerisinde var olması sâbit olup beden içerisinde bir yerde husûsî mekânı olmadığı gibi varlık âleminde de Allâh'ın sâbit ve mekândan münezzeh olduğu ve her mekânda mevcut olup ondan uzak bir şeyin olmadığı anlatılmıştır. Dokuzuncu delilde rûhun bedende var olup, bedenin de onunla ayakta durduğu ve bunun nasıl olduğunun aklın idrâkinden ve hissinden uzak olması gibi varlık âleminde olan yaratıcının da akıl ile idrâk ve hissedilmesinin mümkün olmadığı ifade edilmiştir. Bu delillendirmelerde Allâh ile varlık âlemi arasındaki ilişki rûh-beden örnekleminde ele alınmıştır.

Bu hikâyede bedene ait unsurlar ile insana ait hasletler tasavvufî ve sembolik anlamlarda kullanılmıştır. Buna göre îmân: pâdişâh, akıl: vezîr, kalp: saray, velâyet: tâc, nedîmler: zihin, fikir, ferâset ve idrâk, rehber: hidâyet / tevekkül danışman: ferâset, elbise: temkin, teşrifatçı: ilm, kapıcı: mâsivâllâhtan kaçınmak, cellâd: hak söz, yazıcı: dâimâ hak ile olmak, meşale: hikmet, arkadaş: fikir, sırdaş: zikir, haznedâr: îmân-ı hakîki, at: doğruluk, Hizmetkârlar: dil, gözler, kulaklar, ayaklar, eller, kirâmen kâtibîn, hafaza melekleri olarak sembolize edilmiştir. Mekân unsurlarına dair ise beden: ülke, vera': hendek, gözyaşı: hendeğin içindeki su, zehir dolu nehir: dünyâ, zindân: Allâh korkusu, yol: cihat, hazîne: kanâat, meydan: ümit olarak tasavvur edilmiştir. İnsana ait olumlu hasletler güzel ahlâk askerleri olarak sembolize edilmiştir. Bunlar rûh,

tevekkül, dünyâ tevâzu, ihlâs, takvâ, Allâh korkusu, zikrullâh, ihlas, huşû, hudu, yakîn, marifet, hidâyet, vera, teslim, inkiyad, rıza ve hilm ilim, utanma, kanâat, şükür, icabet, iffet, sabır, nasihat, uyanık olma, çirkin işlerden uzak durma, haya, muhabbet, cömertlik, tevekkül, hoş-sohbet, cefayı terk etmek, alçakgönüllülük, vefâ, tevbe, yiğitlik haya, muhabbet, cömertlik, tevekkül, hoş-sohbet, cefayı terk etmek, alçakgönüllülük, vefâ, tövbe ve yiğitliktir. İnsana ait kötü hasletler ise kötü ahlâk askerleri olarak sembolize edilmiştir. Bunlar nefs, hırs, vera', kibir, riyâ, davâ, hevâ, iblis, beden, hile, zorbalık, kin, kendini beğenme, haksızlık, karışıklık, emirlere muhâlefet, sırra karşı vesvese, kibir hırs, şehvet, aşırı cimrilik, rağbet, katılık, eli sıkı olmak, emel, tamah, sapkınlık, tembellik riyâ, övünme, haksızlık, hevâ, haddi aşma, yalancı şâhitlik, yalan, aldatma, tuzak, oyun-eğlence, şüphe, emirlerin aksini yapmak, gaflet, küfür, bid'at, zulüm, hıyânet, yardımı terk etme, gizli nefret ve nifâktır. Görüldüğü üzere metnin bu bölümünde çift anlam katmanlı tasavvufî bir hikâye anlatılmıştır.

Eserin kendi içerisinde bir değerlendirilmeye tâbî tutulduğu son kısımda ise rûh ve bedenin nefsin arzu ve isteklerini yerine getirmesi ve getirmemesi durumunda ne tür sonuçların ortaya çıkacağı değerlendirilmiştir.

Sonuç olarak Halvetiyye tarikatına mensup olan Ahmed el-Meâbî'nin *Dîvân*'ı, *Musaffâ* isimli mesnevîsi ve diğer mensur eserlerinin yanı sıra çalışmaya konu olan mensur tercümesi, tasavvufî konuları işlediği eserleridir. Bu yönüyle amacı tasavvuf erbâbının seyrüsülûk sürecini ve bu süreçte dikkat edilmesi gerekenleri sembolik bir üslupla ele alarak sâlike öğüt vermek olan *Terceme-i Ezhârü'l-Akdesiyye* başlıklı tercüme eserin incelendiği ve transkripsiyonlu harf aktarımının yapıldığı bu çalışma ile Osmanlı tercüme geleneği içerisinde yer alan yeni bir eser ortaya çıkarılmış ve Ahmed Meâbî'nin tasavvufî görüşlerinin yanı sıra XIX. yüzyıl Osmanlı tasavvuf kültürünün anlaşılmasına katkı sunulmuştur.

TRANSKRİPSİYONLU METİN

Terceme-i Ezhārü'l-Aḳdesiyye

Mü'ellifi

Şeyḫ Muḥammed El-ʿÖmerī El-Mavṣilī El-Ḳādirī

Mütercimi

Aḥmed El-Me'ābī El-Girīdī

Sene 1205 [1b]

Bismi'l-lāhi'r-Raḥmāni'r-Raḥīm

Ḥamd ü s̱enā minnet ü mecīd ol vācibü'l-vücūd ẕevi'l-ʿaṭā' ve'l-cūd ḥażretlerine olsun ki işbu zemīn ü āsumān dühūr u ezmān maʿdūm iken ṣad hezār

bā-hezār sāl ol noḳṭa-i dā᾿iretü'l vücūd-ı Ḥabīb-i Ḫudā Resūl-i Kibriyā Muḥammed Muṣṭafā ṣallallāhu teʿālā ʿaleyhi vesellem ḥażretlerine ʿāşıḳ olup ve anuŋ muḥabbetine binā᾿en on sekiz biŋ ʿālem maʿdūm iken anı ẕātına ḥabīb idinüp ve rūḥ-ı muḳaddeslerin ḫalḳ eyledi. Nitekim buyurur: *Evvelu mā ḫaleḳallāhu rūḥī*[4] ve resūl idinüp nūr-ı şerīfin ḫalḳ eyledi. Nitekim buyurur: *Evvelu mā ḫaleḳallāhu nūrī*[5] ve anuŋ ʿaşḳına *Küntü kenzen maḫfiyyen*[6] sırrını *Fe-aḥbebtu*[7] ʿaşḳıyla ẓuhūra getürüp ve ʿālem-i ervāḥ mücerrede-i ʿālem *ʿaynihi*[8] getürdi. Ve nūr-ı şerīfinden daḫı işbu ʿālem-i kevni ʿarş u kürsī, levḥ ü ḳalem, semāvāt u arżı, cennāt u caḥīmi vücūda getürüp ve ʿālem-i ʿanāṣırī ve ṭabāyiʿ daḫı ẓuhūra geldi. Ve andan kendü ḳudretini iẓhār itmek içün ʿunṣūr-ı nārı ḫalḳ eyleyüp ve kendü ʿaẓametine maẓhar ḳıldı ve andan hevā᾿iyeyi ḫalḳ eyleyüp kendü ḥayvānına maẓhar ḳıldı ve aldı. ʿUnṣur-ı ābiyyeyi ḫalḳ idüp ve ʿilmine maẓhar ḳıldı. Ve baʿdehū ʿunṣur-ı ḫākiyyeyi ḫalḳ idüp ve ḳudretine maẓhar ḳıldı. Ve andan işbu ʿanāṣır-ı erbaʿadan ʿunṣur-ı nāriyyeden ṭabʿ-ı ḥarāreti ẓuhūra getürüp ve ʿunṣur-ı hevā᾿iyyeden ṭabʿ-ı ruṭūbeti ḫalḳ eyledi. Ve ʿunṣur-ı ābiyyeden ṭabʿ-ı bürūdeti ẓuhūra getürüp ʿunṣur-ı ḫākiyyeden ṭabʿ-ı yübūseti ḫalḳ eyledi. Ve andan **[2a]** ʿunṣur-ı nāriyye ile ṭabʿ-ı ḥarāreti cemʿ idüp ve bu ikisinden ṣafrāyı tevellüd eyledi ve ʿunṣur-ı hevā᾿iyye ile ṭabʿ-ı rüṭūbeti cemʿ ve bu ikisinden dem tevellüd eyledi ve andan ʿunṣur-ı mā᾿iyye ile ṭabʿ-ı bürūdet cemʿ idüp ve bu ikisinden balġam tevellüd eyledi ve andan ʿunṣur-ı ḫākiyye ile ṭabʿ-ı yübūseti cemʿ idüp ve ikisinden sevdā tevellüd eyledi ve baʿdehū ümmehāt olan ʿanāṣır-ı erbaʿa ile ṭabāyiʿ-i s̱emāndan ẕāt-ı insāniyyeyi ẓuhūra getürdi ve andan ẕāt-ı insāniyye ile ṭabāyiʿ-i tisʿa ve ʿanāṣır-ı erbaʿadan ḳālıb-ı nāsūtiyyeyi aḥsen-i taḳvīm ṣūretinde ḫalḳ ve rūḥ-ı lāhūtiyye ile ḳā᾿im ve ʿālem-i ervāḥ-ı mücerrededen nefḫ-i rūḥ idüp ve andan rūḥ-ı lāhūtiyyeyi cism-i nāsūtiyyeye ḥākim idüp ʿālem-i lāhūt u ceberūta ve melekūta ve nāsūta nüsḫa idüp ve nāmına ʿālem-i kübrā tesmiye idüp ve ʿālem-i āfāḳa daḫı ʿālem-i ṣafrā tesmiye eyledi ve andan ṣūret-i nāsūtiyyenüŋ lübbi olan ḳalb ʿarş menzilinde idüp ve rūḥ-ı ḥayvāniyyesin daḫı kürsī menzilinde eyledi ve cebhesin levḥ-i maḥfūẓ menzilinde ḳoyup ḫayrı ve şerri bi'l-cümle anda ḳalem-i ezelī ile terḳīm eyledi ve her efʿālini ḳażā ve aḳvālini ḳader menzilinde ḳoyup ve ʿaḳā᾿id-i ḥaḳḳiyyesin cennāt u Rıḍvān u melā᾿ik ü ġılmān ve ḳuṣūr u leẕā᾿iẕ ü civān menzilinde ḳoydı

[4] Allâh, önce benim rûhumu yarattı (El-Kârî 2001: 270).
[5] Allâh, önce benim nurumu yarattı. Aclûnî, bu sözü, hadîs bilgini Abdurrezzâk'ın Hz. Câbir b. Abdullah'tan rivayet ettiğini söylüyor. Bu zât, Hz. Peygamber'e: "Ey Allâh'ın Elçisi, bana ilk yaratılan şeyi bildir." diye sormuş ve ondan bu cevâbı almıştır. Yusuf Kardavî, bu hadîsin asılsız olduğunu iddia etmiştir (Yılmaz 2013: 147).
[6] "Küntü kenzen mahfiyyen... ibaresiyle edebiyatımızda yer edinmiş olan (Ben bilinmeyen bir hazine idim, bilinmeyi diledim, yaratıkları, bilinmek için yarattım.) meâlindeki bu söz hakkında, hadîs bilginleri şu görüştedirler: İbn Teymiye Peygamberimizin sözü değildir/ sahih veya zayıf bir dayanağı yoktur, diyor (Yılmaz 2013: 162).
[7] "Ben gizli bir hazine idim. Bilinmeyi [sevdim], bilinmem için halkı (yaratılmış bütün şeyleri) yarattım." hadîsinden iktibas edilmiştir.
[8] Bire bir aynı ile.

ve ʿaḳāʾid-i bāṭıliyyesin sebʿa nīrān-ı selāsil ve zaḳḳūm u şeyāṭīn menzilinde ḳoyup ve eẓāfiri meʿādin ve işʿār-ı nebātāt u ʿiẓāmı cibāl-i rāsiyāt menzilinde ḳoyup ve āfāḳda olan on iki burcı enfüsde olan on iki **[2b]** delik menzilinde ḳoyup başı ḥamel, vechi sevr, boynı cevzā, omzı sereṭān, ṣadr[ı] esed, baṭn[ı] sünbüle, göbeg[i] mīzān ve öd yeri aḳreb ve andan aşaġasın, ḳolı ve dizleri cedī ve bacaḳları delv ve ayakları ḥūt burcı menzilinde ḳoydı ve yedi endāmın kevākib-i sebʿa menzilinde ḳoydı ve üç yüz altmış altı ʿurūḳların üç yüz altmış altı gün menzilinde ḳoyup ve bir sāl eyledi ve eyyām-ı ġamuŋ yevm-i ġaym ve leyālī-i muẓlime ve eyyām-ı şāduŋ yevm-i ṣāfī ve leyālī-i münīre menzilinde ḳoydı. Ṭıfliyyetin mevsim-i bahār ve şebābetin mevsim-i ṣayf ve şebābetin vaḳt-i ḫarīf ve pīrlik eyyām-ı şitā menzilinde ḳoydı ve mevsim-i erbaʿa-ı meẕkūrenüŋ seyrinün ʿanāṣır-ı erbaʿa üzere münḳasım eyleyüp ve kevākib-i sebʿa üzere ve ḳarār eyledi ve gözyaşın bārān ve mevtin nevm menzilinde ḳoydı. Nitekim buyurur: *E'n-nevmu aḫü'l-mevti*[9] ve aġzın Cebrāʾīl ve ḳulaġın Mīkāʾīl ve burnın İsrāfīl ve gözin ʿAzrāʾīl menzilinde ḳoydı ve rūḥın ʿālem-i lāhūt ve ḳalbin ʿālem-i ceberūt ve ʿaḳlın ʿālem-i melekūt ve nefsin ʿālem-i nāsūt menzilinde ḳoydı ve'l-ḥāṣıl on sekiz biŋ ʿavālime ve mā-fīhāya cāmiʿ ḳılup ve Ādem'e esmāyı taʿlīm ve ḥabībine ẕātını tekrīm eyledi ve sırr-ı insānı ancaḳ kendüye maḥrūm eyleyüp *el-insānu sırrī ve ene sırruhū*[10] buyurdı ve kendüden ġayrıya sırr-ı insānı bildürmedi. Nitekim buyurur: *İnnehū ʿalīmun bi-ẕāti'ṣ-ṣudūr*[11] ve ẕāt-ı insānı bilinmede muḥāl idüp kendü ẕātın bilinmede muḥāl-ender-muḥāl eyledi. Nitekim o Ḥabīb-i Yezdān **[3a]** ve maẓhar-ı sırr-ı Ḳurān buyurdu ki *Men ʿarefe nefsehū feḳad ʿarefe Rabbehū*"[12] şol kimse ki kendü ẕātını bildi taḥḳīḳan ol kimse kendü ẕātınuŋ terbiyesine vācib olan Rabb'isin bildi. İmdi maʿlūm ola ki Ḥaḳ celle ve ʿalānuŋ künh-i ẕātını idrīk olınmayup ve o lübbü'l-elbābuŋ daḫı idrākinden ʿaḳlları çāk u perīşān ve ẕātına olan ṭarīḳ-i sed ve ṭālib-i red olup ve Ḥaḳḳ'ı bilmede ʿāciz olup ve bā-ḫuṣūṣ maẓhar-ı ʿilmü'l-evvelīn ve'l-āḫirīn olan Resūlü'ṡ-ṡaḳaleyn ve İmāmu'l-ḳıbleteyn *Sübḥāneke mā ʿarefnāke*[13] buyurmuşlardur ve gine ol evvel-i ḫalīfe-i Resūl Ebūbekr eṣ-Ṣıddīḳ ʿilminde iẓhār-ı ʿacz eyleyüp buyurmış ki: *El-ʿaczü ʿan derki'l-idrāki idrāk*[14] diyüp iẓhār-ı ʿacz eylediler ve ḥāşā ki Ḥaḳ celle ve ʿalā ḥażretleri ʿaḳl u ẕihn ü fikr ü ferāset

[9] "Uyku, ölümün kardeşi (bir benzeri)dir." (Yılmaz 2013: 570).
[10] İnsan benim sırrımdır. Bende insânın sırrıyım (Muhyiddîn bin Arabî 1971: 25).
[11] Şüphesiz Allâh, sinelerin özünü (kalplerde olanı) hakkıyla bilir (Mülk/67: 13; Fâtır, 35: 38).
[12] "Kendini bilen kuşkusuz Rabbini de bilir." Bu sözün, keşif yoluyla alınmış bir hadîs olduğunu bazı sofular iddia etmişlerdir. Ünlü hadîs bilginleri İbn Teymiye, Nevevî, Semanî ve İbn Garas, bu sözü uydurma hadîsler arasında göstermişlerdir. Bunlardan özellikle Semanî, bu sözün, Yahya b. Mu'az-ı Râzî'nin sözü olduğunu söylemiştir. Nevevî ise, "Lafzı hadîs değil ama anlamı sahihtir, demiştir. Bu söz şöyle açıklanmıştır. "Kendi bilgisizliğini bilen, Allâh'ın bilgisini, kendisinin ölümlü olduğunu bilen, Allâh'ın kalımlı olduğunu, kendisinin güçsüz olduğunu bilen, Allâh'ın gücünü anlamış olur (Yılmaz 2013: 491).
[13] "Ey Allâh, seni şanına yakışır bir şekilde bilemedik." Bu sözün, hadîs olduğu ve Hz. Muhammed'in masum bir istekle yüce Allâh'a yakardığı belirtilmiştir (Yılmaz 2013: 474).
[14] "Allâh'ı hakkıyla bilemeyeceğimizin idrâki onu anlamanın ta kendisidir." (Muhyiddîn bin Arabî 1971: 147).

ile biline ve bunlar ile daḫı bilinmeden münezzeh ü müberrā olınmuşdur. Zīrā bunlar bi'l-cümle ʿaḳl u ẕihn ü fikr ü ferāset nice edrīk eyleye? Pes imdi Ḥaḳḳ'ı bilmede iẓhār-ı ʿacz eyledigüŋ gibi kendü ẕātuŋı daḫı bilmede böyle ʿāciz olmışsuŋ. Zīre Ḥaḳḳ'ı bilmek muḥāl olduġı gibi kendü nefsin daḫı bilmek öyle muḥāl olmışdur. Zīre ki *Men ʿarefe nefsehū feḳad ʿarefe Rabbehū*[15] manṭūḳından fehm olan budur ki şol kimse ki kendü nefsin bildi ol kimse Rabb'isin bildi. Eger Ḥak bilinür ise kendü ẕātın daḫı bilinmek lāzım gelür ve eger kendü ẕātın bilinür ise Ḥak daḫı bilinmek lāzım gelür. Öyle olsa birinüŋ bilinmesi ile biri daḫı maʿlūm olmaḳ lāzım gelür. İmdi Ḥaḳḳ'uŋ ẕātı bilinmek muḥāl olduġı gibi kendü ẕātınuŋ bilinmesi daḫı **[3b]** muḥāl oldı ve senüŋ ẕātuŋ muḥdeṣiyet ile bilmemesine ṭāḳat getürmeyüp ve saŋa senden yaḳīn olan nefsüŋi ne keyfiyyetde ve ne ṣūretde ve ne şeklde ve ne levnde ve ne mekānda olduġına iẓhār-ı ʿacz eyleyen żayīf ü ḳāṣir ü ʿāciz ʿubūdiyet ile bilā-keyf ve lā-eyn olan Rabb'üŋi bilmek muḥāl üzere muḥāl olmışdur. *Leyse ke-miṣlihī şey'un ve hüve's-semīʿul-ʿalīm*[16] ve bu ḥadīs-i şerīfden fehm olan daḫı şudur ki kendü nefsüŋ Rabb'üŋ ṣıfātından żıd ile bilmişsüŋ. Zīrā şol kimse ki kendü nefsin ʿubūdiyetin bildi, ol kimse Rabb'isin ʿaṭā ve vefā ile bildi ve şol kimse ki kendü nefsin *kemā-hiye*[17] ʿāciz ü żayīf bildi ol kimse Ḥaḳḳ'uŋ kemā-hüve ḳuvvet ü ḳudretin bildi. İmdi kendü nefsüŋ maḥviyetin ve ʿaczin bilüp Ḥak teʿālānuŋ varlıġın ve ḳudret ü ḳuvvetin bilmek murād iden sālik gerekdür. Baṣar-ı baṣīret fetḥ idüp saḳāmetinden emīn olmış fehm-i ṣaḥīḥ ile işbu ḥadīs-i şerīfüŋ mefhūm u maʿnāsın tefekkür eyle ki sülūkında nice esrār-ı küşūfāt ẓuhūr idüp Ḥaḳ ve celle ve ʿalānuŋ rūḥ-ı Aḥmed'i ḫalḳ ve rūḥ-ı Aḥmed'den ʿālem-i ervāḥ-ı lāhūtiyyeyi iẓhār ve nūr-ı Muḥammed'üŋ ʿālem-i āfāḳı ḫalḳ ve āfāḳdan cism-i nāsūtiyyeyi ḫalḳ idüp ve rūḥ-ı lāhūtiyyeyi cism içine vażʿ ve anuŋ ile ḥayāt virdügi ancaḳ kendi Vaḥdāniyyetine ve Rabbāniyetine ḍalālet içündür. Nitekim buyurur: *Ve fī-enfüsiküm efelā ṭubṣirūn*[18] İmdi rūḥ ile cesedden Ḥaḳ teʿālānuŋ Rabbāniyetine ve Vaḥdāniyyetine istidlāl ider. **[4a]** Delīli ḳaṭʿī on vechdür: Evvelkisi vech oldur ki işbu ḳālıb *Ādemu lā-yüdebbiru şey'en muḥtāc*[19]dur ki bu ḳālıb taḥrīk ü tedbīr eyleye ki bu ḳālıbuŋ müdebbiri lā-büd kendü kendüye olmaz. Elbetde bir müdebbire ve muḥarrike muḥtācdur ki taḥrīk ü tedbīr eyleye. İmdi bu ḳālıbuŋ müdebbiri ve muḥarriki lā-büd rūḥdur. İmdi baṣar-ı baṣīrete meftūḥ olanlara maʿlūm ve ulu'l-elbāba mefhūm oldı ki ʿālem-i enfüsüŋ müdebbire ve muḥarrike muḥtāc olduġı gibi ʿālem-i āfāt daḫı lā-büd bir müdebbire ve muḥarrike muḥtācdur ki bu ʿālemüŋ müdebbiri ve muḥarriki kendü ẕātıyla ḳā'im olan Allāh'dur. İkinci vech oldur ki vaḳtā ki bu ḳālıbuŋ müdebbiri ve muḥarriki lā-büd birdür ki rūḥdur ki kālıbda andan ġayrı bir müdebbir ü muḥarrik yoḳdur.

[15] "Kendini bilen kuşkusuz Rabbini de bilir." (Sâgânî h. 1405: 35).
[16] "O, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir." (Şûrâ/42: 11).
[17] Onun gibi, nitekim, olduğu gibi.
[18] "Kesin olarak inananlara, yeryüzünde ve kendi içinizde Allâh'ın varlığına nice deliller vardır; görmez misiniz?" (Zâriyât/51: 21).
[19] İhtiyacı olduğu bir şeye tedbir edemeyen kişi.

Maʿlūm oldı ki ʿālem-i enfüsüŋ müdebbiri ve muḥarriki bir olduġı gibi ʿālem-i āfāḳuŋ daḫı müdebbiri ve muḥarriki birdür ki tedbīrinde ve takdīrinde şerīki yoḳdur ve mülkinde daḫı şerīki olmaḳ ebeden cāʾiz degildür. Nitekim buyurur: *Lev kāne fīhimā ālihetun illāllāhu le-fesedetā*[20] üçünci vech oldur ki vaḳtā ki işbu ḳālıb muḥarrik olmaz illā rūḥ irādesiyle taḥrīk olur. Ve rūḥ irādetinden ḫāric taḥrīki gibi ʿālem-i āfāḳata daḫı her olmışda ve olacaḳda ḫayr ve gerek şer kendü kendüye ḥarekete gelüp taḥrīk olmaz illā irādet ü ḳudret ṣāḥibinüŋ irāde ve takdīri ile ve ḳażāsıyla olur. Dördinci vech oldur ki işbu ḳālıb ve ḳālıb içinde ve ḫāricinde aʿżānuŋ ve luḥūm-ı aʿżānuŋ hīç birisi taḥrīk olmaz illā müdebbir olan rūḥuŋ ʿilm-i lāḥiḳ olmasıyla ve işʿārıyla olur ki ḥarekāt-ı ḳālıbdan bir ḥareke ve bir sekene rūḥuŋ **[4b]** ʿilminden ḫāric olması muḥāl olduġı gibi maʿlūm oldı ki ʿālem-i āfāḳda daḫı bir şeyʾi olmaz illā ʿilm ṣāḥibi olan Ḥaḳ teʿālānuŋ ʿilm-i lāḥiḳ olmasıyla olur. Ve anuŋ ʿilminden ḫāric bir işlenür bir ḥareke ve bir sekene olmaz. Ve olması daḫı muḥāl. Nitekim buyurur: *Lā-yaʿẓubu anhu miṡḳālu ẕerrātin fī'l-arḍı velā-fī's-semāʾi*[21] beşinci vech oldur ki işbu ḳālıba aḳreb bir şeyʾ yoḳdur illā rūḥ her cevārīḥ ü aʿżānuŋ ṭamar, ḳan, siŋir ve kemük ve laḥm ve cemīʿ-i eczā-yı cesedden rūḥ aḳreb olduġı gibi maʿlūm oldı ki ʿālem-i enfüsde daḫı bedene rūḥdan aḳreb bir nesne olmaduġından ʿālem-i āfāḳda daḫı ʿālemīnüŋ müdebbiri olan Ḥaḳ teʿālā her bir şeyʾden aḳreb ve anuŋ gibi bir ḳarīb nesne olmayup ve anuŋla bir şeyʾ baʿīd olmaz. Ve her eşyāʾya daḫı ḳarīb olması daḫı bizüm gibi ḳurb-ı mesāfe ile olmayup ve Ḥaḳ teʿālā ḳurb-ı mesāfeden münezzeh ü müberrādur. Altıncı vech oldur ki vaḳtā ki işbu cesed olmazdan muḳaddem rūḥ mevcūd ve işbu cesed ʿanāṣır-ı erbaʿadan binā olup ve ʿademden vücūda gelüp rūḥ daḫı gelüp ve cesed içine girüp ve bir müddetden ṣoŋra cesed fānī ve aṣlında maʿdūm olduġı gibi gine maʿdūm olup ve rūḥ aṣlında mevcūd olduġı gibi *baʿde fenāʾü'l-cesed*[22] mevcūd ve gine ol daḫı aṣlına rücūʿ olmasından maʿlūm oldı ki ʿālem-i āfāḳda daḫı ʿālem-i āfāḳ maʿdūm iken ʿālem-i āfāḳuŋ müdebbiri mevcūd ve ʿālem-i enfüs ve āfāḳ fānī olduḳlarından Ḥayyü'l-ebed olan Ḫallāḳ-ı ʿālem mevcūd ve dāʾimu'l-bāḳī ve zevālden ve tebdīl ü taġyīrden berī ve münezzehdür. Yedinci vech oldur ki vaḳtā ki işbu rūḥ cesed içinde var olup ve keyfiyyet **[5a]** ne vechle olduġı maʿlūm olmayup eşkālden ne şeklde ve elvāndan ne levnde ve ne ṣūretde idügin maʿlūm olmayup ve her şekl elvān u ṣūretden münezzeh olduġı maʿlūm oldı ki āfāḳda daḫı bir müdebbir vardur ki şeklden ve levnden ve ṣūretden ve her vechle keyfiyyetden münezzeh ü muḳaddesdür. Sekizinci vech oldur ki vaḳtā ki işbu rūḥ cesed içinde var olması s̱ābit velākin derūn-ı bedende bir yerde mekān-ı maḫṣūṣası olmaduġından maʿlūm oldı ki āfāḳda daḫı Ḥaḳ teʿālānuŋ mevcūd olması s̱ābit ve mekāndan münezzeh ve rūḥ cemīʿ-i ecsādda mevcūd olması s̱ābit olduġı gibi āfāḳuŋ daḫı müdebbiri olan Ḫudā-yı lemyezel

---

[20] "Eğer yerde ve gökte Allâh'tan başka ilâhlar olsaydı, kesinlikle ikisinin de düzeni bozulurdu." (Enbiyâ/21: 22).

[21] "Ne göklerde ve ne de yerde zerre ağırlığında bir şey bile O'ndan gizli kalmaz." (Sebe/34: 3).

[22] Beden yok olduktan sonra.

her mekānda mekāndan münezzeh olduġı ḥālde mevcūd ve andan ḫālī bir şey᾽ ve cemī᾽-i eşyāya muḥīṭ ve rūḥ ḳālıbda mekāndan münezzeh olmaduġı gibi her mekāndan münezzeh ü muḳaddesdür. Ṭoḳuzıncı vech oldur ki vaḳtā ki işbu ḳālıbda rūḥ var olup ve cesed daḫı anuŋla ḳā᾽im olup ve anı ne vechle olduġın ʿaḳl u idrāḳ ve ḥis ü mes olmadan münezzeh olduġından maʿlūm oldı ki ʿālem-i āfāḳda olan Müdebbir ü Ḫālıḳ daḫı ʿaḳl ile idrāḳ ve ḥis ile maḫṣūṣ ve el ile mes olmadan münezzehdür. ʿĀlem-i enfüsde rūḥuŋ münezzeh olduġı gibi onıncı vech oldur ki vaḳtā ki işbu ḳālıbda var olması s̱ābit ve cesedde mevcūd olup lākin göz ile görinmeyüp ve ṣūretlerden bir ṣūret ile tems̱īl ve bir ṣūret ile müteḫayyel olmaduġından maʿlūm oldı ki ʿālem-i āfāḳda daḫı Müdebbir vardur. Ve bu gözler görinmeden münezzeh ve ṣūretlerden bir ṣūret ile tems̱īl ve nūr-ı ẓulmet ve sā᾽ir **[5b]** ḫayāl-i evhāmāt ile müteḫayyel olmadan münezzeh ü müberrā olup bu taḫayyülāt-ı fikrden muḳaddesdür ve eşyā᾽dan bir şey᾽e nisbī degildür. Nitekim buyurur: *Leyse ke-mis̱lihī şey᾽un ve hüve's-semī᾽ul-ʿalīm.*[23] Pes imdi maʿlūm ol[dı] ki Ḫallāḳ-ı ʿālem ve mebdeʿi'l-eşyā᾽ olan fāʿil-i muṭlaḳ ḥażretleri zamān-ı teḳāddümde ṣūret-i ādemi binā ve inşā itmege ḳudreti taʿalluḳ idüp ve "kün" kelimesiyle vücūda getürdi. Ve ḳālıb-ı ādemi bir şehr-i muʿaẓẓam ṣūretinde binā ve anı ancaḳ kendü küdret ü ʿaẓametine ḍalālet ider binā ile bünyād idüp ve anuŋ ortasında bir ḳaṣr-ı ʿālī bünyād idüp ve ismine ḳalb ve beytullāh ve ʿarşullāh diyu tesmiye eyledi. Ve ol şehr-i muʿazzamuŋ cevānib-i erbaʿasın eşrāk-ı mühlike ile muḥāṣara eyledi ve bu şehr bi'l-cümle ṣalāḥ u fesādın ol ḳaṣrdan idüp ḳaçankim ol ḳaṣr maʿmūr u ābād olur, sā᾽ir eṭrāfda olan aʿżā ve cevāriḥ daḫı ıṣlāḥ ve aʿmāl-i ḥaseneyle müstaʿmel olınur. Ve ḳaçankim ol ḳaṣr aḫlāḳ-ı ẕemīme ile ve ẓulmet-i nefsāniyye ile muttaṣıfdur, sā᾽ir aʿżā daḫı aʿmāl-i seyyi᾽e ile muttaṣıf olur. Ve andan ol ḳaṣruŋ içine bir taḫt-ı Süleymānī vażʿ idüp ve üzerine bir pādişāh naṣb idüp ve nāmına imān diyu tesmiye eyledi. Andan sā᾽ir aʿżā ve cevāriḥi ḳaṣr-ı ḳalbde olan pādişāhuŋ ḫiẕmetine taʿyīn eyledi. Ve cümle aʿżāya her birine ʿadālet üzere ḫiẕmet gösterüp ve anlar daḫı ulu'l-emrüŋ emrinden ḫāric olmayup me᾽mūr olduḳları ḫiẕmeti ṣadāḳat u istiḳāmet üzere edāya ʿahd virdiler. Evvelā aʿżādan lisānı tercümānlık ḫiẕmetine me᾽mūr idüp ve yetmiş iki lisānı andan söylemege me᾽mūr **[6a]** eyledi ve gözleri daḫı ʿālemi seyrān idüp her ne güne eşkāl-i elvān olursa anları görmege me᾽mūr eyledi ve ḳulaḳları cāsūsluġa taʿyīn idüp her ne güne ṣavt u ṣadā olursa istimāʿ itmesine me᾽mūr eyledi ve ayaḳları daḫı yol yürimek ḫiẕmetine taʿyīn idüp ve ḳurb u baʿīd mesāfeye varmaġa me᾽mūr eyledi ve elleri daḫı ʿāmillik ḫiẕmetine taʿyīn idüp ḳaçankim pādişāh bir fiʿl itmege veyā urmaġa ve ṭutmaġa murād eylese anı taʿyīn idüp ve bu ḫiẕmete me᾽mūr eyledi ve bu aʿżā daḫı me᾽mūr olınduḳları ḫiẕmete kemā-hüve inḳiyād ve kemāl-i ṣadāḳat üzere istiḳāmetlerine ʿahd eylediler. Andan ḫāricden iki melā᾽ike daḫı taʿyīn idüp ve bu aʿżānuŋ her vechile edā-yı ḫiẕmetleri içün ve ṣadāḳatleri içün ve her vechile pādişāhuŋ emrine inḳiyād ve nehyine ictināb

[23] "O, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir." (Şûrâ/42: 11).

itmeleri içün ve dāḫil-i meclisüŋ şehādeti istimāʿ olınmayup ḫāricden bunlaruŋ inḳiyādına ve ictinābına şehādetleri içün Kirāmen Kātibīn ve ḥıfẓ ḫiẕmetine meʾmūr eyledi. Nitekim buyurur: *Mā yelfiẓu min-ḳavlin illā ledeyhi raḳībun ʿatīd*[24] ve andan ol ḳaṣruŋ derūnında olan īmān ismiyle müsemmā olan pādişāha bir vezīr naṣb idüp ve ʿaḳl ismiyle tesmiye eyledi. İmdi pādişāha daḫı ol ʿakl tesmiye olan vezīr eyitdi kim: "Ey pādişāh! Lā-büd saŋa lāzım u mühim olan oldur ki ibtidā kendü nefsüŋe iḳtiżāsı olan levāzımātı ḥāżır idüp ve kendüŋe iḫtiyār idesüŋ. Pes pādişāh eyitdi kim: "İmdi her kendü nefsüme iḳtiżā olan levāzımātı ḥāżır eyle." didi. Pes vezīr eyitdi kim: "Evvelā kendü nefsüŋe ehemm ü lāzım olan başuŋa bir tācdur. İmdi **[6b]** ol tāc tāc-ı velāyetdür. İmdi velāyeti başuŋ üzere tāc idesüŋ. Ve andan pādişāhlara bir delīl daḫı elzemdür. İmdi senüŋ delīlüŋ hidāyetdür. Hidāyet ḳangı ṭarafa ḍalālet iderse sen daḫı anı istidlāl idesüŋ. Ve andan saŋa bir at daḫı elzemdür. İmdi senüŋ atuŋ ṣıdḳdur. Her ḳaçan binmek murād itseŋ feres-i ṣıdḳa süvār olasuŋ. Ve andan saŋa bir ḥulle daḫı elzemdür. İmdi ḫilʿatüŋ libās-ı temkīniyetdür ve andan saŋa bir ḥācib daḫı elzemdür. Pes senüŋ ḥācibüŋ ʿilmdür ve andan saŋa bir bevvāb daḫı lāzımdur. İmdi senüŋ bevvābuŋ māsivāllāhdan perhīz itmekdür. Ve andan saŋa bir cellād daḫı elzemdür. İmdi senüŋ cellāduŋ kelām-ı Ḥaḳ'dur ki bāṭıl anuŋla ḳaṭʿ olur. Ve andan saŋa bir kātib daḫı elzemdür. Pes senüŋ kātibüŋ murāḳabedür. Ve andan saŋa bir zindān daḫı elzemdür. Pes senüŋ zindānuŋ ḫavfdur kim ʿadüvv-i emmāreyi ol zindānda ḥabs idesüŋ. Ve saŋa bir meydān daḫı elzemdür. İmdi senüŋ meydānuŋ meydān-ı recādur. Ve andan saŋa bir sirāc u meşʿale daḫı elzemdür. İmdi senüŋ sirācuŋ ḥikmetdür. Ve andan saŋa bir nedīm daḫı lāzımdur. Pes nedīmüŋ fikrdür. Ve saŋa bir enīs daḫı lāzımdur. Senüŋ enīsüŋ ẕikrdür. Ve saŋa bir ḫazne-dār daḫı lāzımdur. Senüŋ ḫazne-dāruŋ yaḳīndür. Ve andan lā-büd saŋa bir ḫazīne daḫı lāzımdur. İmdi senüŋ ḫazīneŋ ḳanāʿatdür. Ve saŋa bir muṣāḥib daḫı lāzımdur. Senüŋ muṣāḥibüŋ ferāsetdür, diyüp ve bu rüsūmātı *kemā-hüve deʾbü'l-mülūk*[25] vezīr olan ʿaḳl pādişāh olan īmāna müheyyā eyledi. Ve andan eytdi kim: "Ey pādişāh! İmdi raʿiyyetüŋ olan aʿżāya bir kez raḥmet naẓarı ile naẓar buyurup ve anuŋ **[7a]** ḫazāʾin-i niʿmetin güşād eyle ve cemīʿ-i reʿāyā beyninde ʿadālet üzere her birine *ʿalā-merātibihim*[26] taḳsīm eyle ve her birine rusūm üzere taḳsīmin irsāl eyle. Pes vezīr bu cevāb-ı *ʿalā-ṭarīḳi'ṣ-ṣavāb*[27] ifāde itdükde pādişāh eytdi kim: "Ey vezīr! İmdi sen benüm raʿiyyetüm üzerine naẓar eyle ve cemīʿ-i şekvāların refʿ eyle ve ʿalā-merātibihim rüsūm üzerine her birinüŋ ḳuvvet-i yevmiyesin irsāl eyle. Pes vezīr daḫı ellere ṭutmaḳ içün emreyledi. Pes eller ṭutdı ve ol ḳuvveti aġza ḳoydı. Pes dendānlar daḫı anı öyidüp ve daḳīḳ eyleyüp ve ʿamele gelmez kemük ve çekirdegi temyīz idüp ve gine

[24] "İnsan hiçbir söz söylemez ki onun yanında (yaptıklarını) gözetleyen (ve kaydeden) hazır bir melek bulunmasın." (Kâf/50: 18).
[25] Padişahların âdeti olduğu şekilde.
[26] Rütbesine ve derecesine göre sırasıyla.
[27] Doğru yolda.

ellere irsāl ve ṭaşra reddeyledi ve ağız yādı daḫı ʿaceleten ol daḳīḳi yoğurup ve maʿcūn idüp ve maṭbaḫ-ı miʿdeye irsāl eyledi. Pes miʿde daḫı anı ṭabḫ idüp baṭna irsāl eyledi. Baṭn daḫı ceşn-gīrlik idüp ṭabʿa muvāfıḳ olanı ḥażmidüp ve muḫālifi girü ḳay eyledi ve ḳudret daḫı ʿadālet üzere her ʿużva taḥammüli miḳdārı taḳsīm eyledi. Pes bu minvāl üzere ḫazāʾin-i pādişāhīden vezīr her aʿżā-yı raʿiyyete ʿadālet üzere ḳuvvet-i yevmiyesin edā ve her birine taḥammüli miḳdār-ı rüsūm u ḳānūn üzere inʿām u iḥsānlar baḫş u ʿaṭālar olup ve her aʿżā ʿale'l-ʿuhūd ḫiẕmetlerinüŋ edā ve tekmīl idüp aʿżā daḫı istirāḥāt ġalebesinde iken nāgāh vezīr olan pādişāha eytdi kim: "Ey pādişāh! İmdi sen bu reʿāyā üzerine bunca inʿām u iḥsān itmeden sebeb vardur. İmdi ey pādişāh! Bi'l-cümle leşkerüŋ ṭūl u ʿarżına nidā eyle ki işbu sākīn oldıġumuz memleket tebdīl ve pādişāhumuz taḥvīl olmadan gāfil olmayup **[7b]** ve birbirlerine muntaẓır olalar, didükde hemān emr-i pādişāhī ile münādīʾ feyż nidā idüp: Ey gürūh-ı reʿāyā! Āgāh olun kim pādişāhumuz Ḥaḳ teʿālānuŋ ismine ḳasem idüp buyurdı ki her kim ki benüm ṭarīḳümden azup ve ṭarīḳ-i saḳīme sülūk idüp ṭarīḳ-i müstaḳīmden ḫāric olur ki pādişāhuŋ ʿaṭiyyesi ve inʿām u iḥsānına küfrān-ı niʿme idüp ve ʿaṭiyye-i pādişāhīyi ʿaṭiyyeye ṣarf eylerse ol kimsenüŋ niyeti fāsid olmış olup beyni nāḳış olmış olup ve ol kimse şerrü'l-beriyye olmış olur. İmdi ey raʿiyyet āgāh oluŋ! Pādişāhumuzuŋ bir düşmānı vardur ve adına nefs-i emmāre dirler. Şimdiki ḥālde gelüp ve cevānib-i erbaʿadan memleketimüzi muḥāṣara eylemişdür ve "dünyâ" didükleri ġaddāre daḫı imdādına gelüp bir ṭarafdan "hevā" daḫı ẓuhūr idüp ve taḥt-ı taṣarrufında olan ʿasākiri ve nefs-i emmāre ile dünyā-yı ġaddāreye imdāda irsāl eyledi ve andan Şeyṭān daḫı irişüp ve cevānib-i erbaʿada olan vüzerāsına nāmeler irsāl idüp ve işbu ʿadüvve-i erbaʿa ṭaraf-ı erbaʿadan ġulüv ve bir uğurdan memleketimüz üzerine hücūm ve pādişāhumuz taḫtına ʿaẓm u ḳaṣdeylediler. İmdi ey ṣubḥ u mesā! Niʿam-ı padişāhī ile mütenaʿʿim olan reʿāyā şimdiki ḥālde dinümüz uğrına cān u baş fedā itmek gerekdür. İmdi ey Allāh'uŋ dūstları ḥāżır olmaḳ gereksüz. Zīrā ol dinümüz düşmānı irişdi, diyüp andan evvel Merd-i Ḫudā Şāh-ı ʿĀlem-i Kübrā daḫı ʿazīmet ü şevket ile esb-i ṣıdḳa süvār olup ve ṣol ṭarafına zindān ḫavfı ve ṣaġ ṭarafına meydān-ı recāyı alup *beyne'l-ḫavf ve'r-recā*[28] düşmāna ḳarşu ʿazīmet ve öŋince **[8a]** tevekküli reh-ber idüp ve ḫalefinden ilticā alup zemīn ü āsumāna ʿarż olınup ve taḥammüline ḳudret olmayan *iyyāke naʿbudu*[29] emāneti boynına taḥmīl ve *lā-taḳnaṭū*[30] beşāretiyle *iyyāke nesṭaʿīn*[31] zimāmını dest-i tevfīk ile temessük-i ʿadüvve-i nefs-i emmāreye ḳarşu ʿazīmet eyledi. Çünki mücāhede-i nefs içün tarīḳate sülūk u ʿazīmet eyledi. Hemān münādīʾ feyż nidā idüp eytdi kim: "Ey raʿiyyet-i şāh-ı ʿālem-i kübrā! Āgāh oluŋ ki pādişāhumuz olan ol merd-i Ḫudā, bā-emr-i şerʿle düşmāna muḳābil olmazdan denī olan dünyā içinde vapūr-ı semm ile bir nehr-i cārī ile mübtelā eyleyüp ve

[28] Korku ve ümit arasında.
[29] "(Allâhım!) Yalnız sana ibadet ederiz." (Fatiha/1: 5).
[30] "Allâh'ın rahmetinden umut kesmeyin!" (Zümer/39: 53) âyetinden iktibas edilmiştir.
[31] "Allâhım!) Yalnız yalnız senden yardım dileriz." (Fatiha/1: 5).

sizleri imtihān ve emrine inḳiyādıŋuzı denemek ister. İmdi her kim ki bu denī dünyāda pādişāhuŋ ḳuvvet-i yevmiyesine ḳanāʿat itmeyüp ḥarāret-i ġafletinden ol āb u semm ile memlū olan dünyānuŋ nehrine uġrayup ve ṭarīḳatuŋ kes̱ret-i şuʿūbetinden ol nehre irişdükde ḳana ḳana ol şarāb-ı semmden nūş ider. Ol kimse benden degildür ve her kim ol nehre geldükde ḳana içmeyüp ve geçerken ʿaceleten o vechile bir iki yudum içerse ol kimse bendendür ve benüm ʿazīzüm refīḳum oldur, diyu münādī᾽ feyż böyle nidā eyledi. Pes ehl-i żarūret ve ehl-i ḍalālet olanlar ol āb u semm olan nehre geldükde hemān egilüp ḳana ḳana nūş itmege başladuḳda hemān mirvaḥa-i rāḥat irişüp bir miḳdār rāḥat u ārām ḳaydında olup ve ziyāde āb u semmden nūş itmesinden ḳarnı şişüp vucūdına żaʿf ḥāṣıl olup ve ḳaṭʿan ʿadüvveye muḳābil olmaġa mecāli olmayup bi᾽ż-żarūrī ṭarīḳ-i cihād-ı emmāreye müterāhī olup ve ʿadüvve-i mühlikeyi müşāhede eyledüklerinde **[8b]** *Lā-ṭāḳate lene᾽l-yevme*[32] yaʿnī bugün düşmān ile ṣavaşa bizüm ṭāḳatümüz yoḳdur, diyüp yüz çevirdiler ve ehl-i tevfīḳ ve ṣāḥib-hidāyet olanlar o nehr-i pür semme geldikde hemān emr-i pādişāhī üzere bir iki eli ayasıyla içüp ve geçüp düşmāna muḳābil olduḳlarında ol ṭāḳatümüz yoḳdur, diyen ḳavme eytdiler ki: *Kem min-fi᾽etin ḳalīletin ġalebet fi᾽eten kes̱īraten bi-iẕnillāh*[33] yaʿnī bizüm ʿaskerümüz ne ḳadar daḫı az olursa ve düşmān ʿaskeri ne ḳadar çoḳ olursa Ḥaḳḳ'uŋ nuṣret ü ʿavn ü ʿināyeti bizümle olup bi-iẕnillāh bizler ġālib oluruz, diyüp ve ġayrete gelüp ve *mecmaʿu᾽l-baḥreyn*[34] yaʿnī iki deŋiz cemʿ olup milḥ-i ücāc ile ʿaẕb ü furāt ḳavuşduġı maḥall-i berzaḫda işbu iki nefs ile ruḥ ʿaskeri muḳābil olup ve biribirlerine meydān oḳuyup ḥamle eylediler. Pes ʿadüvve-i nefs-i emmāre ṭarafından ḥırṣ ismiyle müsemmā olan bir meşhūr ẕemīme meydāna gelüp ardladı. Aḫlāḳ-ı ḥamīde ʿaskerinden tevekkül nāmıyla bir nām-dār pehlivān meydāna girüp ve ceng-i ʿaẓīm eylediler. Āḫer tevekkül ḥırṣ urup ve helāk eyledi. Andan dünyā meydāna girüp ardladı. Ḥamīde ʿaskerinden verāʿ meydāna girüp ve dünyāya muḳābil gelüp āḫir urup dünyāyı helāk eyledi. Andan aḫlāḳ-ı ẕemīme ʿaskerinden kibr meydāna girüp ardladı. Aḫlāḳ-ı ḥamīde ʿaskerinden tevāżuʿ meydāna girüp ve kibri rüsvā-yı ʿālem eyledi. Andan dünyā ʿaskerinden riyā meydāna aḫlāḳ-ı ḥamīde ʿaskerinden iḫlāṣ meydāna girüp riyāyı helāk eyledi. Andan aḫlāḳ-ı ẕemīmeden daʿvā meydāna gelüp ardladı. Aḫlāḳ-ı ḥamīde ʿaskerinden taḳvā **[9a]** meydāna girüp ve daʿvāyı ḥacīl eyledi. Andan aḫlāḳ-ı ẕemīme ʿaskerinden vezīr Hevā meydāna girüp ardladı. Ḥamīde ʿaskerinden ḫavf meydāna girüp hevāyı tārumār ḳıldı. Andan İblīs-i pür telbīs meydāna girüp ardladı. Ḥamīde ʿaskerinden ẕikrullāh nām pehlivān meydāna girüp ve Şeyṭān anı görince ṭāḳat getüremeyüp ḳarār-ı firāra tebdīl eyledi. Hemān aḫlāḳ-ı ẕemīme ʿaskerine ḫavf düşüp ve bi᾽l-cümle bi-

[32] "Bugün bizim Câlût'a ve askerlerine karşı koyacak gücümüz yok, dediler." (Bakara/2: 249) âyetinden iktibas edilmiştir.
[33] "Allâh'ın izniyle büyük bir topluluğa galip gelen nice küçük topluluklar vardır." (Bakara/2: 249) âyetinden iktibas edilmiştir.
[34] İki denizin birleştiği yer (Kur'an'a göre Mûsâ ile Hızır'ın buluştuğu yerin adı).

iẕnillāh maḳhūr u münhezim oldılar. Bu ṭarafdan Şeyṭān firār idüp ve gine ʿasker cemʿ idüp ale'ṣ-ṣabāḥ belde-i ṭayyibe üzerine ʿazīmet eyledi. Pes vezīre ḫaber olup ʿaceleten pādişāha eytdi kim, işte ol ʿadüvve-i ekber olan Şeyṭānü'r-racīm üzerine ʿaẓīm ʿasker ile geliyor. İmdi ey pādişāh! Ġāyet ile ḥaẕer itmek gereksin ve memleketi ḥıfẓitmek gereksin. Zīrā ol melʿūnuŋ senüŋ taḫtuŋa ġāyet yavuz ḳaṣdı vardur ve şimdi vāṣıl olup ve bilā-şek derūn-ı ḳaṣra nāzil olsa gerekdür, diyü pādişāh bu ḫaberi istimāʿ eyledikde cümle cemāʿatine nidā idüp ve kendüye ḫās olan ẕihn ü fikr ü ferāset ü idrāk bunları cemʿ idüp müşāvere eyledi ve anlardan bu cihāduŋ aḥsen-i tedbīrin ṭaleb eyledi. Pes anlar daḫı cevāb eylediler ki ey pādişāh! Bizler şöyle münāsib gördük ki belde-i ṭayyibenüŋ eṭrāfına verāʿdan bir ḫendeḳ çekelüm ve ḫendeḳ içine gözyaşı aḳıdalum didikde, pādişāh bu tedbīri aḥsen görüp hemān-dem belde-i ṭayyibenüŋ cevānib-i erbaʿasına verāʿdan ḫendeḳ çeküp ve içine gözyaşı aḳıdup belde-i ṭayyibeyi geregi gibi iḥāṭ eylediler. Ol demde pādişāh bir miḳdār **[9b]** istirāḥat bulup ve işbu beyātı inşā eyledi. Beyt:

Ḫendeḳ açdum dört ṭarafdan ḳalʿayı ḳıldum metīn

Aḳıdup seyl-āb-ı eşküm ḳaṣrını ḳıldum emīn

İʿtisāmına Ḫudā'nuŋ hem sıġındum. Rūz u şeb

Sen iʿānet hem medet ḳıl, dest-gīr ol yā Muīn!

diyüp ve münācāt-ı ilāhiyeye meşġūl iken nāgāh memleketüŋ saġ ṭarafından aḫlāḳ-ı ẕemīme ʿaskerinden hevā irişüp hemān-dem çādırların ḳurup ve sancaġın güşād idüp ve sancaġı dibinde ʿaskerin ḥāżır u müheyyā eyleyüp ve on güzīde pehlivānları ḥāżır oldı. Evvelkisi "cesed" ikincisi "mekr" üçüncisi "cebr" dördüncisi "ḥıḳd" beşincisi "ʿucb" altıncısı "ġadr" yedincisi "ġıll" sekizincisi "muḫālefetü'l-evāmir" ṭoḳuzıncısı "vesvesetu fi's-sır" onıncısı "kibr" ve memleketüŋ ṣol ṭarafından nefs-i emmāre hücūm idüp ve çādırların ḳurup sancaḳların güşād idüp ve sancaġı dibinde on güzīde pehlivān ḥāżır ḳıldı. Evvelkisi "ḥırṣ" ikincisi "şehvet" üçüncisi "şaḥḥ" dördüncisi "raġbet" beşincisi "ḳasāvet" altıncısı "buḫl" yedincisi "emel" sekizincisi "ṭamaʿ" ṭoḳuzıncısı "zeyġ" onıncısı "kesl" ve belde-i ṭayyibenüŋ emāmı ṭarafından dünyā irişüp sāyebānın ḳurup sancaġın güşād idüp ve ol daḫı on güzīde pehlivān ḥāżır eyledi. Evvelkisi "riyā" ikincisi "tefāḫur" üçüncisi "baṭar" dördüncisi "hevā" beşincisi "tefrīṭ" altıncısı "zūr" yedincisi "kiẕb" sekizincisi "ġış" ṭoḳuzıncısı "ḫudʿa" onıncısı "luʿb" ve memleketin ḫalef ṭarafından İblīs irişüp ol daḫı ḫıyemler ḳurup ve sancaḳ güşād idüp **[10a]** ol daḫı on güzīde pehlivān meydāna ḥāżır eyledi. Evvelkisi "şek" ikincisi "ḫilāfü'l-evāmir" üçüncisi "ġaflet" dördüncisi "küfr" beşincisi "bidʿat" altıncısı "ẓulm" yedincisi "ḫıyānet" sekizincisi "terk-i iʿāne" ṭoḳuzıncısı "buġz" onıncısı nifāḳ. Pes çünki bu ʿadüvve-i erbaʿa cevānib-i erbaʿadan sancaḳların güşād idüp ve ḳırḳ güzīde pehlivānlar ile bir uġurdan

hücūm u ġuluv eylediler. Pādişāh bu aḥvāl[i] görüp müteḥayyir kaldı ve ġāyet perīşān olup işbu ebyātı inşā eyledi. Beyt:

Dört ṭarafdan dört ʿadüv geldi irişdi nāgehān

İblīs ü dünyā hevā vü nefs elinden el-amān

Uġurdan çün irişdi cār ʿadüv ḳıldı ġulüv

Her biri sancaḳ açup ḳıldı müheyyā pehlivān

Pes vezīr pādişāhı bu ḥālde müşāhede idüp ve fer ü māndeligin bildi. Vezīr ġayrete gelüp ol daḫı pādişāha ḫiṭāben ʿalā-ṭarīḳi't-tesellī işbu beyti inşā eyledi:

Gel ümīdin kesme Ḥaḳ'dan istiʿānet ḳıl ṭaleb

Sen ferʿ itme ʿadüvvü münhezim eyler Çalab

diyüp ve bundan pādişāh bir miḳdār tesellī-i ḫāṭır bulup cānib-i Ḥaḳḳ'a münācāta yüz ṭutup yā ġıyāṡe'l-müsteġīṡīn ve yā delīle'l-müteḥayyirīn! diyüp hemān ol dem cānib-i Ḥaḳ'dan kendüye ḳuvvet ü ilhām olup ve kendüyi devşirüp hemān-dem vezīr eytdi ki: Ey pādişāh-ı ʿālem-i kübrā! Bu belde-i ṭayyibe ancaḳ saŋa tevfīz olmışdur. Ṣaḳınup bu taḫtından ayrılmayup ve taḫtını ġāyet ḥıfẓ idesin ve bizleri duʿādan ferāmūş buyurmayasın. *İnşāʿallāhü'l-müsteʿān*[35] Ḥaḳḳ'uŋ **[10b]** ʿavn u ʿināyeti bizümledür ve nuṣret bizümdür. Hemān cānib-i Ḥaḳ'dan nuṣret ṭaleb idesin. Şimdi ben Ḥaḳḳ'a tevekkül olup ve senüŋ himmetüŋ ile belde-i ṭayyibenüŋ saġ ṭarafından hevāya muḳābil olurum, diyüp hemān-dem ʿalem ü sancaḳ güşād idüp ve ol daḫı sancaġı dibinde on güzīde pehlivān ḥāżır u müheyyā eyledi. Evvelkisi "iḫlāṣ" ikincisi "ḫuşūʿ" üçüncisi "huḍūʿ" ve dördüncisi "yaḳīn" beşincisi "maʿrifet" altıncısı "hidāyet" yedincisi "veraʿ" sekizincisi "teslīm" ṭoḳuzıncısı "inḳıyād" onıncısı "rıżā" ve andan der-ʿaḳab ḥilmi oḳuyup aŋa daḫı ʿalem ü sancaḳ virüp ve sancaḳ altına on güzīde pehlivān müheyyā eyleyüp üzerlerine ser-ʿasker eyledi ve memleketin ṣol ṭarafına nefs-i emmāreye ḥavāle eyledi. Ol pehlivānlarınuŋ evvelkisi "ʿilm" ikincisi "ġażż" üçüncisi "kanāʿat" dördüncisi "şükr" beşincisi "icābet" altıncısı "taʿaffüf" yedincisi "ṣabr" sekizincisi "naṣīḥat" ṭoḳuzıncısı "teyaḳḳuẓ" onıncısı "ictināb-ı ḳabāyiḥ" ve andan pādişāhuŋ enīsi olan ẕikrullāh oḳuyup ve aŋa daḫı ʿalem ü sancaḳ virüp ve on güzīde pehlivān anuŋ daḫı sancaġı taḫtına irsāl eyledi ve memleketüŋ ḫalefinde olan Şeyṭān ṭarafına ḥavāle eyledi. Evvelkisi "ḥayā" ikincisi "muḥabbet" üçüncisi "īṡār" dördücisi "tevekkül" beşincisi "ḥüsn ü ṣoḥbet" altıncısı "terk-i cenā" yedincisi "tevāżuʿ" sekizincisi "vefā" ṭoḳuzıncısı "ināḅet" onıncısı "şecāʿat". Bes vezīr bunları bu tertīb üzre müheyyā ve ẕikr-i ser-ʿasker eyleyüp ṭaraf-ı Şeyṭān'a irsāl eyledi ve andan pādişāha bevvāb olan **[11a]** veraʿ oḳuyup ve ʿalem ü sancaḳ virüp ve aŋa daḫı on güzīde pehlivān müheyyā eyleyüp memkeletüŋ emāmına dünyā-yı ġaddāre ṭarafına ḥavāle eyledi. Evvelkisi "ḥayā"

70

[35] Kendisinden yardım istenen, Allâh nasip ederse.

ikincisi “muḥabbet” ve “üçüncisi” “īs̱ār” dördüncisi “tevekkül” beşincisi “ḥüsn-i ṣoḥbet” altıncısı “terk-i cefā” yedincisi “tevāżuʿ” sekizincisi “vefā” ṭoḳuzuncu “inābet” onıncısı “şecāʿat” bes vezīr bu tertīb üzerine cevānib-i erbaʿadan ʿaskeri aḫlāḳ-ı ẕemīmeyi irsāl ü ḥavāle eyledikden ṣoŋra nidā idüp eyitdi kim: Her kim işbu taʿyīn olınan ḫiẕmete ḳuṣūr ider ise āgāh olsun ki anuŋ cezāsı ancaḳ nidā diyüp kendüsi *İnnā Feteḥnā*[36] ṣūresin oḳuyup ve gülbank-ı Muḥammedī ile ṭaraf-ı ʿasker-i ẕemīmeye muḳābil geldi. Ol dem pādişāh-ı ʿālem-i kübrā daḫı belde-i ṭayyibenüŋ kapusın bend idüp ve zīnet-i libāsından ʿüryān olup libās-ı cihādı giyüp zīnetden ʿüryān oldı. Çünki aḫlāḳ-ı ẕemīme ordusı gelüp ve mecmaʿu’l-baḥreynde yaʿnī iki deŋiz cemʿ olduġı maḥalde karār eyleyüp ve andan ilerü gelmege ṭāḳatları olmayup ve ne ideceklerin bilmediler. Bes pādişāh daḫı derūn-ı belde-i ṭayyibden cemāʿatine nidā eyleyüp ve ḍarb-ı şedīd ile ʿaskeri aḫlāḳ-ı ẕemīme üzerine hücūm u ġuluv ile emreyledi. Bes iki ṭarafdan ʿasker ḥamle idüp biri birine ġuluv eylediler. Bunlar bu cenkde iken Şeyṭān ferṣanet bulup belde-i ṭayyibe girmek içün ve vesvās mancınıḳların burca itdi. Bes ol gün şöyle bir ʿazīm cenk oldı ki İskender-i Dārā görmemiş. İki fırḳa birbirine girdiler. Bes bu minvāl üzre çünki aḫşam oldı. İki ʿasker birbirinden fārig oldılar ve aḫlāḳ-ı **[11b]** ḥamīde ʿaskeri ol gice tā-be-ṣabāḥ ẕikrullāh ve istiġfār meşʿalelerin yaḳup ve her ṭarafdan ḳaravullar nidāʾ-ı ism-i Celāl eylediler. Çünki ṣabāḥ oldı münādīler çıkup *ḥayye ʿale’l-felāḥ*[37] diyü nidā eylediklerinde hemān-dem iki ṭarafdan cenge başlandı. Bes cevānib-i erbaʿadan ʿadüvv-i erbaʿa belde-i ṭayyibe almaġa ḳaṣdeylediler. Aḫlāḳ-ı ḥamīde ʿaskeri daḫı cevānib-i erbaʿa muhāfaẓa eyleyüp ve bir vechile aḫlāḳ-ı ẕemīme belde-i ṭayyibe fırṣat bulmadılar. Bes pādişāh daḫı Ḥaḳ teʿālā ḥażretlerine tażarruʿ u niyāz eyleyüp nuṣret ṭaleb eyledi. Bes Ḥaḳ teʿālā aḫlāḳ-ı ẕemīmeye bir gūne ḫavf virüp kaçmaġa başladılar. ʿAsker-i ḥamīde daḫı berḳ-i ḫāṭif gibi irişüp ve bi’l-cümle ʿasker-i ẕemīmeyi ṭutup esīr eyledi ve belde-i ṭayyibenüŋ ṣol ṭarafından nefs-i emmāre firār idüp vaḳtine bir cenk ardında gizlenüp bes aŋa daḫı muḳābil olmaġla irsāl olan nefs-i emmāre irişüp hemān-dem ceng-i ʿaẓīm ve ḳıṭāl-i şedīd olup ve bi’l-cümle aʿlā ve ednā bu cenge ḥāżır oldılar. Bes vezīr irişüp nefs-i emmāreyi ṭutup bend-i zindān eyledi. Çünki nefs-i emmāre bend-i zindān oldı, Şeyṭān u hevā ve dünyā belde-i ṭayyibden ḳaṭʿ-ı ümīd idüp ferāġat eylediler. Zīre ibtidā menbaʿ-ı fesād olan nefs-i emmāre idi. Vesāʾiri nefs-i emmāreye imdāda gelmişler idi. Çünki nefs-i emmāre maġlūb u münhezim oldı. Anlar daḫı rāḥat-ı ḳarārı rāḥile-i firāra taḥmīl idüp ve andan bi’l-cümle aḫlāḳ-ı ẕemīme aḫlāḳ-ı ḥamīdenüŋ taḥt-ı ḳahrında olup ve belde-i ṭayyibe daḫı ẓulmet-i **[12a]** nefsānīden ḫalāṣ bulup ve żiyāʾ-ı rūḥāniyyet ile tenvīr oldı. İmdi ey sālik! Ṭarīḳ-i mücāhede-i nefs-i emmāre *kes̱s̱erekümullāhi ilā-yevmi’l-*

[36] Fetih suresinin başlangıç âyetleri olan “Şüphesiz biz sana apaçık bir fetih verdik.” (Fetih/48: 1) meâlindeki âyetlerden iktibas edilmiştir.
[37] Felâha gelin. Toplanın hayır ve nimetlere, ebedî selâmete... Allâh’ın huzuruna gel. Refah ve itminana mûcib olacak namaza yetiş.

ḳıyāme[38] maʿlūm ol ki işbu belde-i ṭayyibenüŋ dāḫilinde ve ḫāricinde olan aʿżā ve cevāriḥ bi'l-cümle belde-i insāniyyenüŋ taḥtında cālis olan şāh-ı ʿālem-i kübrānuŋ raʿiyyet ü ḫuddāmları olup ve cümlesi taḥt-ı ḳahrında müsaḫḫar olup ve her evāmirine cebren imtis̱āl ve nevāhiye ḳahren mücteniblerdür. Eger baḳmaḳ ile göze emreylese hemān-dem göz naẓar ider ve eger ḳulaġa işitmek ile emreylese derḥāl istimāʿ itdügi gibi daḫı ḫaber virür ve eger ele ṭutmaḳ ile emreylese derḥāl ṭutar ve ayaġa yürimek ile emreylese der-ʿaḳab yürür ve eger bunlaruŋ ʿaksini emreylese gine ʿaksini işlerler. Fi'l-cümle evāmire imtis̱āl ve menāhiye ictinā̄b idüp inḳıyād eylemişlerdür. Pes imdi medīne-i insāniyyenüŋ taḥt-ı salṭānatına nefs-i emmāre cālis ü ḥākim olur ise işbu aʿżā ve cevāriḥ ẓulm ü fesād u muḫālefete ināda istiʿmāl idüp ʿabes̱ yere baḳmaḳ ile göze emridüp ve mālā-yaʿnī ve kelām-ı māsivā diŋilmek ile ḳulaġa emrider ve beyhūde yere yabışmaḳ ile ele emridüp ve fesāda yüridmek ile ayaġa emrider. Bi'l-cümle aʿżā ve cevāriḥi ḥuẓūẓ-ı nefsāniyyeye ṣarf idüp ve ṭaraf-ı ḥaḳḳāniyyeye naẓar u iltifāt itdürmez. Bes medīne-i insāniyyeye nefs-i emmāre ḥākim ü ġālib olup ve aḫlāḳ-ı ḥamīde maġlūb u maḥkūm olduḳda ol aʿżā ve cevāriḥüŋ her vechile ḥarekāt-ı sekenāt-ı nefsāniyye olup ve ṭaraf-ı ḥaḳḳāniyye **[12b]** ḳaṭʿan fehm ü idrāk eylemez. Nitekim ol feyyāż-ı Ḥaḳ ve fāʿil-i muṭlaḳ buyurur: *Lehum ḳulūbun lā-yefḳahūne bihā ve lehüm aʿyunun lā-yubṣırūne bihā ve lehüm āẕānun lā-yesmeʿūne bihā ülaʾike ke'l-enʿāmi bel-hum eḍallü ve ülaʾikehümü'l-ḫāsirūn*[39] yaʿnī ḳalb olup ve ol ḳalb ile ṭaraf-ı ḥaḳḳāniyyeyi istimāʿ eylemeyen eriyle kimseler ḥayvān mis̱āli olup belki ḥayvāndan daḫı azġun ve ḫāsirlerdür. Ve eger medīne-i insānīde aḫlāḳ-ı ḥamīde ḥākim olur ise aʿżā ve cevāriḥ-i ḥaḳḳāniyyet ile emridüp ve ḳulaḳ Ḥaḳḳ'ı istimāʿ ve göz Ḥaḳḳ'ı naẓar ve el ṭarīḳ-i Ḥaḳḳānīden mes ve ayaḳ rāh-ı Ḥaḳḳ'a māşī olup keẕālik sāʾir aʿżā ve cevāriḥden Ḥaḳḳāniyyet ẓuhūra gelüp *febī tubṣiru febī yesmaʿu febī yebṭişu febī yemşī*[40] sırrına maẓhar olup ve kendünden aḳvāl-i daḳāyıḳ ve aḥvāl-i ḥaḳāyıḳ ẓāhir olur. Nitekim ol Ḥabīb-i Ḫudā Resūl-i Kibriyā buyurur kim: *İnne fī-cesedi benī ādeme muḍġaten iẕā-ṣalaḥat ṣalaḥa'l-cesedu küllühā ve iẕā-fesaded fesade'l-cesede küllühā elā ve hiye'l-ḳalbü*[41] yaʿnī Ādem oġlanı cesedi içinde bir mużġa vardur ki ḳaçan ol mużġa ıṣlāḥ ve ḥaḳḳāniyyet üzre olduḳda fi'l-cümle aʿżā ve cevāriḥ ḥaḳḳāniyyet üzre olur ve ḳaçan ol mużġa fāsid ve nefsāniyyet üzre olduḳda fi'l-cümle aʿżā ve cevāriḥ nefsāniyyet üzre olur. Ve'l-ḥāṣıl bir belde içinde iki ḥākim olmaz ve olması daḫı muḥāldür. Ḳaçan aḫlāḳ-ı ḥamīde belde içinde girüp ġālib ü ḥākim olsa aḫlāḳ-ı ẕemīme maġlūb u maḥkūm olup ve ol beldenüŋ ʿazīz olan āhālīsi ẕelīl olup taḥvīl-i ḥāl olur. **[13a]** Mes̱elā ʿazīz olan kibrüŋ ẕillet-i tevāżuʿya taḥvīl

[38] Kıyamet gününe kadar Allâh sizin sayınızı artırsın.

[39] "Kalpleri olup da bunlarla anlamayan, gözleri olup da bunlarla görmeyen, kulakları olup da bunlarla işitmeyen birçoklarını cehennem için var ettik. İşte bunlar hayvanlar gibi, hatta daha da aşağıdadırlar. İşte bunlar gafillerin ta kendileridir." (A'râf/7: 179).

[40] "Benimle görür, benimle işitir, benimle tutar ve benimle yürür." (Müslim, Sahîh, VIII/13).

[41] "İnsan vücûdunda bir et parçası vardır o düzelirse bütün vücut düzelir, o bozuk olduğunda bütün vücut ifsat olur. İyi bilin ki, işte o et parçası kalptir." (Buhârî, Îmân: 39)

ve ʿizz-i kes̱retin ẕillet-i ḳıllete tebdīl ve ʿazīz varlıġuŋ ẕillet-i yoḳluġa ve maḥviyyete taġyīr ve ʿizz-i beḳāŋ ẕillet-i fenāya tenzīl olup ve her ṣıfat-ı mezmūmuŋ ṣıfat-ı Maḥmūdīye taḥvīl olup ve ʿayn-ı ẕillet olan bir ʿizzetden ʿayn-ı ʿizzet olan bir ẕillete müntaḳil olup ve baġce-i insāniyetüŋ içinden şecere-i melʿūnenüŋ aġṣān-ı küfr ve ġurs-ı şirki ḳurıyup ve ṣıfat-ı mezmūmenüŋ budaġı çüriyüp semm-i ḳātil olan meyvesi zāʾil olup ve andan şecere-i īʿmān ki *şeceretin ṭayyibetin aṣlühā s̱ābitün ve ferʿuhā fī's-semāʾ*[42] derūn-ı baġcede bitüp ve tevḥīd-i reyḥān ẓuhūra gelüp ve gülşen-i aḫlāḳ-ı ḥamīdeler bitüp ve güne güne şüḳūfeler ve ṣıfāt-ı maḥmūdeler ẓāhir ve belde-i insāniyye müzeyyen ü maʿmūr ve nūr-ı ilāhiyye ile tenvīr eyledikde ol beldeye belde-i ṭayyibe dirler. Nitekim buyurur: *Ve'l-beledü't-ṭayyibu yaḫrucu nebātuhu bi-iẕni Rabbihī vellezī ḫabus̱e lā-yaḫrucu illā-nekīden*[43] imdi buraya gelince ḳutbü'l-ārifīn ġavs̱ü'l-vāṣılīn Şeyḫüm ʿAzīzüm Muḥammed el-ʿÖmerī İbni Aḥmed el-ʿÖmeriyyü'l-Mevṣılī el-Ḳādirī ḥażretlerinüŋ biŋ iki yüz iki senesinde Mekke-i Mükerrem'de bāb-ı cedīdde ve maḥall-i Süleymanīde inşā ve teʾlīf buyurduḳları *Ezhārü'l- Aḳdesiyye* ismiyle tesmiye eyledükleri kitābı işbu ʿabd-i ʿāciz ḫādimü'l-fuḳarā ve ġubār-ı mecālisü's-süleḥā Aḥmed el-Meʾābī ibn-i Muḥammed ibnü'l-Hāc Yaʿḳubü'l-Girīdī *Ezhārü'l-Aḳdesiyye*'yi bi'l-külliye yazmaġa vaḳtüm olmamaġla işbu ḥadīs-i şerīfüŋ tefsīri derūnuma ġāyet elṭaf gelüp ve derūn-ı kitābdan on altıncı faṣldan istiḫrāc u ketb eyledüm. Velākin lisān-ı ʿArab olmaġile **[13b]** nefʿ-i ʿām olmaduġından işbu biŋ iki yüz beş senesinüŋ māh-ı Cemāziye'l-Evvelinüŋ onıncı güni lisān-ı Türkīye terceme eyledüm. *Vallāhu yeḳūlü'l-ḥaḳḳa ve huve yehdi's-sebīl.*[44]

Extended Abstract

"Translation" as a general term originally comes from the Arabic word "ترجمه" which we can define as converting a work from one language to another. Increased translation activities at certain periods throughout history has been an important occasion of inter-communal interaction, culture, information and exchange of ideas. In this respect, the translation activities determine the direction of the flow of information and culture. The number of masnawi translations are very high in Diwan literature. However, the translation activities developed around religious-mystical works. The work of Ahmed Meabi is a kind of translation that can be evaluated under the title- religious-mystical works. Ahmed Meabi (A.H. 1213 / C.E.1798) was portrayed as poor, a servant, the dust of the dervish lodges, son of Haji Yakub Giridi the son of Mohammed himself in the work. According to *Tezkire-i Suara-yı Cezire-i Girid*, written by Nuri Osman Hanyevi 20 years after his death, Ahmed Meabi, who is known as

[42] "Güzel bir söz) kökü sağlam, dalları göğe yükselen bir ağaç gibidir." (İbrâhîm/14: 24).
[43] "(Toprağı) iyi ve elverişli beldenin bitkisi, Rabbinin izniyle bol ve bereketli çıkar (Toprağı) kötü ve elverişsiz olandan ise, faydasız bitkiden başkası çıkmaz." (A'râf/7: 58).
[44] "Allâh ise gerçeği söyler ve doğru yola iletir" (Ahzab/33: 4).

Lagımcıbasızade Sheikh Haji Ahmed Meabi, was born in the city of Heraklion. He went to Madinah, when he returned from Madinah and took the caliphate from the branches of Halvetism, he became a sheikh and the founder of the Summaniyah branch in Heraklion. Ahmed Meabi has 4 works, 3 of which were determined in Turkish and 1 in Arabic. These works are as follows: *Diwan*: The only copy of the 38-leaf Diwan, with 144 poems, is located in the fixtures numbered AEMtf0824 / 02 in the Istanbul National Library, Ali Emiri Collection, and the Department of Miscellaneous. *Musaffa*: This sufistic mathnawi, which consists of 24 bases and where each part is divided into 24 chapters. It was written in the form of Muhammediyye (literary kind). We understand that *Musaffa* was completed in A.H.1211. *Hazaratu'l-Hams*: Huseyn b. Mefer Belhi's work, which is an annotation of 18 leaves, written in Arabic about the *Musannefat* of Semsu'l-Belhi (A.H. 1203/C.E. 1788) was completed. The only known copy of the work is located at the Sulaymaniyah Library Bagdatli Vehbi collection number: 2068/2. *Translation of Ezharu'l-Akdesiyye*: The translation of the Sufism work of Omar el-Mavsıli, which is written as a translation to the work of *El-Ezharu'l-Akdesiyye fi'l-Ulumi'l-İlahiye* is a mystical, allegorical prophecy written by a scholar Muhammed el-Ömeri (A.H. 1215 / C.E. 1800) whose full name is "Sheikh Mohammed bin Ahmed bin Ali al-Omeri al-Mavsili". The name of his books are; *Kuvvatu'l-Asıkin, Tuhfetu's-Safa fi-Mukatebeti Ehli'l-Vefa, Ezharu'l-Muminin min-Kelami Seyyidi'l-Murselin, Enisus-Sahih ve'l-Celisu's-Salih* and *Diwan*. Ahmed Meabi talks about Muhammed el-Ömeri the author of the work, with the expressions of "the leader of the saint, my Sheikh, Aziz Mohammed al-Omari" [13b] *Terceme-i Ezharu'l-Akdesiyye*, which is the subject of our study, stated that it was written by Ahmed Meabi in A.H.1202, in Mecca [13b]. The only known copy of the manuscript is at Suleymaniya Library Giresun Manuscripts department.

This work consists of the translation of a part of the work of Muhammed el-Omari which Ahmed Meabi liked. In the work, it is explained how the relationship between body elements affects derwish truth traveller in general. There is the symbolic story part which narrates the struggle between the spirit and the body that, constitute the main part of the work. What kind of outcomes will arise if the soul and body fulfill and do not fulfill the desires and wishes of the soul? This question is evaluated in the last part of the work.

Ahmed Meâbî'nin Tasavvufî Tercümesi: *Terceme-i Ezhârü'l-Akdesiyye*

Öz

Tasavvufî metinlerde alegorik anlatımın kullanımı son derece yaygındır. Bunun en önemli sebebi tasavvufî unsurların soyut anlam dünyasının anlatımına alegorik ve sembolik anlatımın önemli kolaylaştırıcı katkı sağlıyor olmasıdır. Bu tür bir tasavvufî eser olan Arap şâir Şeyh Muhammed el-Ömerî'nin Arapça kaleme almış olduğu *el-Ezhârü'l-Akdesiyye fi'l-Ulûmi'l-İlâhiye* isimli eseri, XVIII. yüzyıl şâirlerinden Giritli Türk şâir Ahmed Meâbî tarafından bu eserin on altıncı kısmına dair 13 varaklık mensûr tercümesinin yapılması sûretiyle edebiyatımıza kazandırılmıştır. Çalışmaya söz konusu olan tercüme, Süleymâniye Kütüphânesi Giresun Yazmaları, nr. 3629'da yer almaktadır. Eser; yaratılış, anâsır-ı erbaa ve ahlât-ı erbaanın yaratılması, insan ve uzuvlarının yaratılması, kendini ve Allâh'ı bilmek ve bunun imkânı, Allâh'ın varlığının delillendirilmesi, beden ve rûhun hikâyesi, risâlenin sonuç bölümü konularının işlendiği 7 ana kısımdan oluşmaktadır.

Çalışmada Ahmed Meâbî ve Şeyh Muhammed el-Ömerî hakkında bilgi verildikten sonra eserin muhtevâ incelemesi metnin anlamlandırılması sûretiyle yapılmıştır. İncelemenin sonunda risâlenin hikâye kısmında yer alan tasavvufî unsurların tablosu oluşturulmuştur. Ayrıca çalışmanın ikinci bölümünde eserin çeviriyazıya aktarımı yapılmıştır. Burada Arapça-Farsça unsurların tercümeleri yapılarak dipnotta asıl kaynakları ile birlikte verilmiştir. Böylece hem Osmanlı tasavvuf kültürüne hem de Osmanlı tercüme geleneğine yeni bir eser kazandırılmak suretiyle katkı sunulacağı düşünülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Tasavvuf, Tercüme, Nesir, Kozmogoni, Alegori, Ahmed Meâbî.

Sufistic Translation of Ahmed Meabi: *Terceme-i Ezharu'l-Akdesiyye*

Abstract

The use of the allegorical expression in Sufi texts is extremely common. The most important reason for this is that allegorical and symbolic expression contributes to the abstract world of mysticism significantly. His work titled al-Ezharu'l-Akdesiyye fi'l-Ulumi'l-İlahiye, which is such a mystical work is written by Arabic poet Sheikh Muhammed el-Omeri in XVIIIth century. It was brought to our literature by the Turkish poet Ahmed Meabi, who was one of the poets of the XIth century, by making 13 leafed translation of the sixteenth part of this work. The translation which involved in the study is located in Suleymaniye Library Giresun Manuscripts, nr. 3629. The work consists of 7 main parts in which, the topics of creation, the creation of the four elements and four temperaments, the creation of human beings and human limbs, knowing yourself and God, justifying the existence of God, the story of the body and soul and the conclusion section of the work are discussed

After giving information about Ahmed Meabi and Sheikh Muhammed el-Omeri, the content analysis of the work is made by giving detailed explanation of the text in study. A table of mystical elements in the story section of the epistle was created at the end of the analysis. Also, the work has been transliterated in the second part of the study. Here, Arabic-Persian elements are translated and given in the footnote with their original sources. Thus, it is thought that it will contribute to both the Ottoman Sufi culture and the Ottoman rendition tradition hence bringing a new work.

Keywords: Sufism, Rendition, Prose, Cosmogony, Allegory, Ahmed Meabi.

Kaynakça

Açıl, Berat (2013). *Klasik Türk Edebiyatında Alegori*. İstanbul: Küre Yayınları.

Açıl, Berat (2014). Bir Tür mü Tarz mı? Klasik Türk Edebiyatında Alegori. *Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, (37): 145-167.

Belge, Murat (2009). *Sanat ve Edebiyat Yazıları.* İstanbul: İletişim Yayınları.

Buhârî Ebû Abdullâh Muhammed B. İsmâil (1979). *Sahih-i Buhârî.* Kahire: Mektebetü'l İslâmiyye. C. 1-8.

Bursalı Mehmed Tahir (1972). *Osmanlı Müellifleri.* (haz. A.F. Yavuz ve İ. Özen), C. 2, İstanbul: Meral Yayınevi.

Ebû'l-Hüseyin Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî en-Nîsâbûrî (Thz). *el-Câmiu's-Sahîh*. I-VIII, İstanbul 1329-1332.

El-Hasan bin Muhammed Sâğânî (h. 1405). *Mevzuatü's-Sâğânî.* Thk.: Abdullâh el-Kadî, Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye Yayınevi (1. Baskı).

İsmâil Paşa b. Muhammed Emîn (1971). *İzâhü'l-Meknûn.* Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye Yayınevi. C. 1: 53.

Karahan, Andülkadir (1996). Fuzûlî. *İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, C. 13: 240-246.

Karlığa, H. Bekir (1991). Anâsır-ı Erbaa. *İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, C. 3: 149-151.

Kehhâle, Ömer Rıza (1993). *Mu'cemü'l-Müellifîn*. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle Yayınevi. C. 3: 85.

Kılıç, Filiz (2004). Giritli Dîvân Şâirleri. *Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, (32): 275-294.

Kurtoğlu, Orhan (2019). *Tezkire-yi Şuʿarâ-Yı Cezîre-yi Girid: Nûrî Osmân Hanyavî.* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Muallim Nâcî (2006). *Lûgat-ı Nâcî.* İstanbul: Çağrı Yayınları.

Muhyiddîn bin Arabî (1971). *Şeyhü'l-Ekber. Cevâhirü'n-Nüsûs fî-Halli Kelimâti'l-Füsûs.* Şrh.: Abdülganî bin İsmâil e'n-Nablusî. c.1 s. 147. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye Yayınevi.

Muhyiddîn bin Arabî (Thz). *Şeyhü'l-Ekber el-Fütûhâtu'r-Rabbâniye.* Thk.: Dr. Asım İbrahim el-Keyyâlî. Kitâb-Nâşirûn Yayınevi. C.2: 25.

Sevgi, Ahmet (1992). Giritli Şâirler. *Selçuk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi*, (7-8): 33-51.

Sucu, Nurgül (2006). Eski Türk Edebiyatında Tercüme Geleneği. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (19): 125-148.

Şemseddin Sâmî (2007). *Kâmûs-ı Türkî*. İstanbul: Çağrı Yayınları.

Şeyh Ali b. Sultan Muhammed Herevî (2001). *Mirkâtü'l-Mefâtîh.* Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye Yayınevi. C. 1: 270.

Tatcı, Mustafa (1991). *Yunus Emre Divânı III, Risâletü'n-Nushiyye, Tenkitli Metin*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Tuman, Mehmet Nâil (2001). *Tuhfe-i Nâilî, Dîvân Şâirlerinin Muhtasar Biyografileri.* C. 1-2, (haz. Cemal Kurnaz ve Mustafa Tatcı). Ankara: Bizim Büro Basımevi.

Ünver, İsmail (1993) "Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, (11/1): 51-89.

Yılmaz, Mehmet (2013). *Kültürümüzde Âyet ve Hadîsler (Ansiklopedik Sözlük).* İstanbul: Kesit Yayınları.

Yücer, H. Mahmut (1996). *Merâtibü'l-Vücûd Hakkında Üç Risâle.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Zîrekli, Hayrüddin (2002). *el-a'lâm Kâmûsu Terâcim li-eşhar e'r-Ricâl ve'n-Nisâ min el-Arab ve'l-Müsta'ribîn ve'l-Müsteşrıkîn*. Beyrut: El-ilm li'l-Malâyîn Yayınevi. C. 3: 16

https: //dorar.net/ [Erişim: 01.01.2019].

https: //kuran.diyanet.gov.tr/mushaf [Erişim: 01.01.2019].